

บทที่ ๒

สัมพันธภาพระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น

สัมพันธภาพระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ

สถานะของญี่ปุ่นก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒

ญี่ปุ่นได้ปิดประเทศไม่ยอมติดต่อกับต่างประเทศตั้งแต่ ค.ศ. ๑๖๓๖ (พ.ศ. ๒๑๗๙) แต่ได้เริ่มมีสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศอีกครั้งหนึ่งใน ค.ศ. ๑๘๕๖ (พ.ศ. ๒๓๙๙) และได้นำเอาแบบอย่างของชาติตะวันตกมาปรับปรุงทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นอันมาก ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นนั้น หลังจากขาดการติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาราว ค.ศ. ๑๗๙๕ (พ.ศ. ๒๓๓๘)^๑ แล้ว ได้เริ่มมีการติดต่อกันอย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ ใน ค.ศ. ๑๘๗๕ (พ.ศ. ๒๔๑๘) นายเค. โอโตรี (K. Otori) เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นได้เดินทางมาเยือนกรุงเทพฯ ได้เข้าพบพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศของไทย และได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย และต่อมาใน ค.ศ. ๑๘๘๗ (พ.ศ. ๒๔๓๐) กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ ได้เดินทางไปเยือนประเทศนั้นเป็นการตอบแทน^๒ และได้ประกาศสถาปนาสัมพันธ

^๑แม้ญี่ปุ่นจะปิดประเทศไม่ยอมติดต่อกับประเทศตะวันตกมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ แต่พอคณาชาวจีนและพม่าชาวไทยยังคงติดต่อกันเรื่อยมา เรื่องสำคัญที่สุดของไทยได้เดินทางไปยังประเทศญี่ปุ่นครั้งหลังสุดในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๔๔ (สมัย อนุমানราชชน เรื่องเดิม, หน้า ๖๖-๖๘).

^๒อิเคะโอะ นิชิโอะกะ, "ประวัติศาสตร์ระหว่างญี่ปุ่นและไทยตามลำดับเหตุการณ์" วิลาสวงค์ นพรัตน์ (แปล) ป.อ.บ. ปีที่ ๔ ล.๑ (มกราคม ๒๕๑๓) หน้า ๕๔.

ทางการทูตระหว่างกันขึ้น โดยเสนาบดีต่างประเทศไทยได้ทรงลงพระนามใน
 ปฏิญญาแห่งมิตรภาพ (Declaration of Friendship) ร่วมกับ นายอาโอกิ
 ชูโซ (Aoki Shuzo) รองเสนาบดีการต่างประเทศญี่ปุ่นตามกติกาสัญญานับนี้
 ประเทศทั้งสอง มีสิทธิที่จะจัดตั้งสถานกงสุลและตัวแทนทางการทูตในดินแดนแห่ง
 กันและกัน ตามหลักของประเทศที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง (most-favoured
 nation) และต่อมาเมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๑๘๘๘ (พ.ศ. ๒๔๓๑) ได้มีการ
 ลงนามในสนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่นอีกครั้งหนึ่ง ความสนธิสัญญาใหม่นี้
 ญี่ปุ่นได้ยอมยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่เคยได้รับจากไทยตามปฏิญญาแห่ง
 มิตรภาพ ค.ศ. ๑๘๕๕^๒ ดังกล่าวแล้ว จึงนับได้ว่า สัมพันธภาพระหว่างไทยกับ
 ญี่ปุ่นได้เริ่มมีอย่าง เป็นทางการอีกครั้งหนึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระจักรพรรดิเมจิ (ค.ศ. ๑๘๖๗ - ๑๘๑๑
 หรือ พ.ศ. ๒๔๑๐ - ๒๔๕๔) แห่งราชวงศ์เมจิของญี่ปุ่น ภายใต้นับเป็นระยะที่
 ประเทศทั้งสองกำลังพัฒนาประเทศตามแบบสมัยใหม่ (modernization) ตามแบบ
 อย่างประเทศตะวันตก ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการติดต่อกับมหาอำนาจตะวันตกที่
 กำลังขยายอิทธิพลมาทางตะวันออก

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ Thodeus E. Flood "Japan's Relations with Thailand; 1928 - 41" (Unpublished Ph. D. dissertation, University of Washington, 1969) p. 8 - 10.

^๒ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าราชนิพัทธ์ประพันธ์, ประวัติศาสตร์การทูต
 ของไทย พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.จ.คิลกฤษี ณ เมรุหน้าพลับ-
 พลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๒๕๐๑, หน้า ๓๓.

การขยายอำนาจของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒

ในสมัยที่พระจักรพรรดิเมจิปกครองราชสมบัติอยู่นี้เองที่ญี่ปุ่นสามารถพัฒนาประเทศได้มั่นคงทั้งทางด้านการกำลังทหารและด้านเศรษฐกิจ สถานะทางการเมืองของประเทศมีความมั่นคงมาก นอกจากนี้ญี่ปุ่นซึ่งไม่ถูกคุกคามจากประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตกแล้ว ในระยะเวลาอันสามารถพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศให้เจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ความต้องการวัตถุดิบมาป้อนโรงงานอุตสาหกรรมจึงมีมากขึ้น วัตถุดิบเหล่านี้ญี่ปุ่นจำเป็นต้องนำมาจากแผ่นดินใหญ่ของทวีปเอเชีย ในรัชกาลนี้คณะทหารได้เริ่มมีอำนาจมากขึ้นในญี่ปุ่นและประสงค์ที่จะให้ประเทศกลายเป็นมหาอำนาจขึ้นโดยเร็ว สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยผลักดันให้ญี่ปุ่นเริ่มขยายอาณาเขตด้วยการเปิดฉากรุกรานแผ่นดินใหญ่ของเอเชีย โดยเฉพาะในประเทศจีน จึงทำให้เกิดการขัดผลประโยชน์กับประเทศตะวันตก ซึ่งได้เข้ามาสร้างเขตอิทธิพลอยู่ในประเทศจีนแล้ว เช่น เยอรมัน อังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซีย เป็นต้น^๑

การขยายตัวดังกล่าวของญี่ปุ่น ทำให้ญี่ปุ่นต้องทำสงครามกับจีน กล่าวคือ ญี่ปุ่นต้องการอาณาเขตบริเวณคาบสมุทรเกาหลีซึ่งเป็นดินแดนในความอารักขาของจีนมาไว้ในอำนาจของตน ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นทราบดีว่ารัสเซีย ฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา ซึ่งเข้ามามีอิทธิพลอยู่เหนือประเทศจีนในเวลานั้นต่างปรารถนาที่จะเข้าไปมีอำนาจในเกาหลี และหากประเทศเหล่านี้ได้เข้าไปมีอำนาจในดินแดนนั้นแล้ว ญี่ปุ่นก็จะไม่ปลอดภัย จึงได้หาทางที่จะเข้าไปมีอำนาจในเกาหลีเสียก่อน โดยการขอให้เกาหลีเปิดประเทศให้ชาวญี่ปุ่นเข้าไปประกอบธุรกิจการค้า และทำสัญญาเกี่ยวกับ

^๑Harold M. Vinacke, A History of the Far East In Modern Times (London : George Allen & Unwin,) 1964 pp. 99 - 115 และ pp. 326 - 373 และ W.G. Beasley, The Modern History of Japan (London : Weidenfeld and Nicolson, 1966) pp. 134 - 173.

เกาหลีรับรองว่าเกาหลีเป็นประเทศเอกราช การกระทำดังกล่าวทำให้รัฐบาลจีนไม่พอใจมาก ประเทศจีนนั้นยังถือว่าเกาหลีเป็นเมืองขึ้นของตนอยู่ จึงบังคับให้เกาหลีทำสัญญากับประเทศตะวันตก ยอมให้ประเทศตะวันตกเข้าไปค้าขายได้ ญี่ปุ่นซึ่งพยายามหาทางแผ่อำนาจเข้าไปในดินแดนนั้นอยู่แล้วจึงไม่พอใจ และเมื่อเกิดจลาจลขึ้นในเกาหลีเมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๔ (พ.ศ. ๒๔๓๗) จีนและญี่ปุ่นต่างส่งกำลังเข้าไปเพื่อปราบจลาจล จึงเกิดการปะทะสู้รบกันขึ้นระหว่างกองทัพจีนกับกองทัพญี่ปุ่น ผลปรากฏว่าจีนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ญี่ปุ่นจึงบังคับให้จีนทำสัญญารับรองว่าเกาหลีเป็นประเทศเอกราชไม่ขึ้นกับประเทศใด และให้ทำสัญญาสันติภาพ (Treaty of Shimonoseki) เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ๑๘๙๕ (พ.ศ. ๒๔๓๘) โดยจีนยอมตกลงสละสิทธิในเกาหลี ต้องยอมยกดินแดนในแหลมเสียวตุงกับน่านน้ำแถบนั้น ตลอดจนเกาะไต้หวัน หรือเกาะฟอร์โมซา และหมู่เกาะเปสคาโดเรส (Pescadores) ที่อยู่ระหว่างประเทศจีนกับเกาะฟอร์โมซา ตลอดจนต้องเสียเงินค่าปรับ จำนวน ๒๐๐,๐๐๐,๐๐๐ หยวน (taels) ให้แก่ญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังต้องยอมเปิดเมืองท่าใหม่ ๆ อีก ๔ แห่ง คือ เมืองเซสี (Shasi) และจุงกิง บนฝั่งแม่น้ำแยงซี เมืองซูโจว (Soochow) และฮั่นเค้า (Hangchow) ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งคลองจักรวรรค์ (Grand Canal) ให้ญี่ปุ่นเข้าไปทำการค้าและอนุญาตให้เรือญี่ปุ่นเข้าไปในแม่น้ำแยงซีได้ด้วย*

อย่างไรก็ตาม การที่ญี่ปุ่นได้รับผลประโยชน์อย่างมากมาจากการสงครามครั้งนี้ ทำให้ประเทศตะวันตกต่างไม่พอใจ มหาอำนาจ ๓ ประเทศ คือ รัสเซีย เยอรมัน และฝรั่งเศสจึงได้ยื่นมือเข้ามาขัดขวาง โดยขอให้ญี่ปุ่นคืน

* Ibid, p. 142 - 143 และดูเกียรติ มัตซึมูระ, การดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น (วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยทางการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๑๗), หน้า ๒๕ - ๒๖.

แหลมเสียวตุงให้จีน โดยยอมรับเงินค่าปรับจากจีนเพิ่มขึ้นเป็นการตอบแทน
แม้ว่าจะไม่คุ้มค่างับขอเรียกร้องดังกล่าว แต่ญี่ปุ่นเห็นว่ายังไม่พร้อมที่จะขัดขืน
ประเทศมหาอำนาจเหล่านั้น จึงได้ยอมคืนแหลมเสียวตุงให้จีนไป และรับเงิน
ค่าปรับเพิ่มขึ้น^๑

สำหรับเหตุการณ์ภายในประเทศจีน ภายหลังจากแพ่งสงครามญี่ปุ่นและถูกชาติ
ตะวันตกบีบบังคับมากขึ้น ประชาชนไม่พอใจเกิดความระส่ำระสายจนเกิดจลาจล
ภายในประเทศจีนเมื่อ ค.ศ. ๑๙๐๐ (พ.ศ. ๒๔๔๒) เรียกว่ากบฏนักมวย
(Boxer Rebellion) เมื่อเกิดการจลาจลขึ้นญี่ปุ่นถือโอกาสส่งกองทัพพร้อมกับ
ประเทศตะวันตกอื่น ๆ เข้าไปปราบปรามการจลาจลครั้งนี้จนสงบราบคาบและ
เรียกร้องค่าเสียหายจากรัฐบาลจีนเป็นจำนวนมาก^๒

สงครามญี่ปุ่น - รัสเซีย (Russo - Japanese War) ค.ศ. ๑๙๐๔ - ๑๙๐๕
(พ.ศ. ๒๔๔๗ - ๒๔๕๐)

เมื่อปราบจลาจลกบฏนักมวยเสร็จแล้ว ประเทศต่าง ๆ ก็ถอนทหารออกไป
ไปพ้นเขตจีน รัสเซียได้ถอนทหารมาตั้งอยู่ในเขตแคว้นแมนจูเรีย ญี่ปุ่นเรียกร้องให้
รัสเซียถอนทหารออกไปเสีย แต่รัสเซียไม่สนใจต่อท่าทีของญี่ปุ่นนัก อันที่จริงแล้ว
ญี่ปุ่นต้องการแมนจูเรียไว้ในอำนาจของตน จึงได้เตรียมใจกำลังกับรัสเซีย ต่อมา
เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๐๔ (พ.ศ. ๒๔๔๗) ญี่ปุ่นได้ยื่นคำขาดให้รัสเซียถอน
ทหารจากแมนจูเรีย เมื่อรัสเซียยังไม่ยินยอม กองทัพเรือญี่ปุ่นจึงเข้าบุกโจมตีรัสเซีย
ทางฝั่งตะวันออกและยึดพอร์ตอาร์เธอร์ เมืองท่าสำคัญของรัสเซียทางฝั่งแปซิฟิก

^๑ Vinacke, *op.cit.*, p. 146 - 150.

^๒ C.L. Mowat (ed.) The New Cambridge Modern History vol. XII
"The Shifting Balance of World Force 1898 - 1945" (London :
Cambridge University Press, 1968). p. 335.

รัสเซียส่งกองทัพจากทะเลบอลติกมาคานทานญี่ปุ่นแต่ไม่สำเร็จ ญี่ปุ่นได้ยกกองทัพเข้าทางเกาหลีแล้วเลยเข้าไปในแมนจูเรีย อีกส่วนหนึ่งยกขึ้นบริเวณแหลมเสียวตุ่ง รัสเซียไม่สามารถคานทานกองทัพญี่ปุ่นได้ ในที่สุดได้ขอเจรจาสงบศึก ประธานาธิบดี ซีไอคอร์ รัสเวลต์ (Theodore Roosevelt) แห่งสหรัฐอเมริกา ได้จัดให้มีการประชุมสันติภาพขึ้นที่เมืองพอร์ตสมัธ รัฐนิวแฮมเชียร์ (Portsmouth, New Hampshire) เมื่อเดือนกันยายน ๑๙๐๕ (พ.ศ. ๒๔๔๘) ความสนธิสัญญาที่ญี่ปุ่นได้สิทธิเข้าครอบครองเกาะสักซะลิน (Sakhalin) ตอนใต้ซึ่งเคยเป็นของรัสเซีย ทั้งได้ยึดครองแมนจูเรียทางภาคใต้ไว้ด้วย ภายหลังจากได้เข้ายึดครองแมนจูเรีย ญี่ปุ่นได้จัดตั้งบริษัทรถไฟขึ้นในแมนจูเรียได้ โดยรัฐบาลญี่ปุ่นถือหุ้นเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้คนญี่ปุ่นยังเข้าไปทำกิจการเหมืองแร่ ตั้งบริษัทเดินเรือทะเล ประกอบกิจการโรงถลุงเหล็ก โรงไฟฟ้า ตลอดจนทำการค้าและได้รับสิทธิอื่น ๆ อีกมากมาย การได้ชัยชนะในสงครามครั้งนี้ ทำให้เกียรติภูมิทางการเมืองของญี่ปุ่นเพิ่มพูนขึ้นอย่างรวดเร็วในฐานะที่สามารถได้รับชัยชนะมหาอำนาจตะวันตกได้ ในการรบ ทั้งนี้เป็นการเสริมสร้างอำนาจของญี่ปุ่น และมีฐานะทางการเมืองระหว่างประเทศจนเป็นที่ยอมรับของชาติมหาอำนาจอื่น ๆ อันที่จริง ฐานะทางการเมืองระหว่างประเทศของญี่ปุ่นเป็นที่มั่นคง จนเป็นที่ยอมรับของชาติมหาอำนาจตะวันตกบ้างแล้วก่อนหน้าสงครามระหว่างรัสเซียกับญี่ปุ่นในปี ๑๙๐๔ - ๑๙๐๕ ทั้งนี้จะเห็นได้จาก การที่อังกฤษยอมท้อความตกลงเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นเมื่อ ค.ศ. ๑๙๐๒ (พ.ศ. ๒๔๔๕)^๒ (Anglo - Japanese Alliance) ก็แสดงให้เห็นว่า ญี่ปุ่นได้เข้ามามีบทบาทในฐานะมหาอำนาจชั้นหนึ่งของโลกด้วยแล้วประเทศหนึ่ง

^๑ Ibid. pp. 338 - 339. และ Vinacke, *op.cit.*, p. 180 - 184.

^๒

Mowat, *op.cit.*, p. 338.

หนึ่งและนับเป็นชาติแรกในเอเชียที่มีฐานะทางการ เมืองระหว่างประเทศเป็นที่
ยอมรับของมหาอำนาจตะวันตกดังกล่าว ชัยชนะเหนือรัสเซียในครั้งนี้จึงแสดงให้เห็นถึง
ถึงความสำคัญของญี่ปุ่นที่กำลังจะเข้ามามีบทบาทในการเมืองทางภาคเอเชีย
ตะวันออกเพิ่มขึ้นอย่างประเทศตะวันตกอื่น ๆ ไม่อาจมองข้ามไปได้

การเข้าครอบครองเขตเช่าของเยอรมัน (German concession) ในจีนและ
การปกครองดินแดนในอาณัติของสันนิบาตชาติของญี่ปุ่นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๑ เกิดขึ้น ญี่ปุ่นได้ประกาศสงครามกับเยอรมัน ภาย
หลังที่อังกฤษเข้าร่วมสงครามเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามสัญญาพันธมิตร
ที่อังกฤษและญี่ปุ่นทำไว้ต่อกันเมื่อ ค.ศ. ๑๙๐๒ ประกอบกับญี่ปุ่นมีแผนที่จะขยาย
อำนาจของตนในตะวันออกไกล ดังนั้นเมื่อประเทศต่าง ๆ ในยุโรปเริ่มทำสงคราม
กัน ญี่ปุ่นก็ได้ถือโอกาสเข้ายึดครองบริเวณแหลมชานตุงและฐานทัพเยอรมันใน
ประเทศจีนไว้ทั้งหมด การได้ยึดครองดินแดนที่เป็นเขตเช่าของเยอรมันในมหา-
สมุทรแปซิฟิกนี้ เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๑ ยุติลง ญี่ปุ่นซึ่งเป็น ๑ ใน ๕ มหาอำนาจ
ที่ชนะสงคราม จึงได้ถือโอกาสเรียกร้องให้โอนดินแดนต่าง ๆ ในประเทศจีนที่เคย
เป็นของเยอรมันให้แก่ตน ส่วนบรรดาเกาะต่าง ๆ ในมหาสมุทรแปซิฟิก ให้ขึ้นอยู่กับ
ในอาณัติของสันนิบาตชาติ โดยญี่ปุ่นเป็นผู้ดูแลแทน*

การประชุมเพื่อจำกัดอาวุธทางเรือ ณ กรุงวอชิงตัน ค.ศ. ๑๙๒๑ - ๑๙๒๒

(พ.ศ. ๒๔๖๔ - ๒๔๖๕)

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ฐานะของญี่ปุ่นมั่นคงมาก นอกจากจะได้ครอบ
ครองดินแดนต่าง ๆ เป็นจำนวนมากแล้ว ญี่ปุ่นหันมาเร่งขยายการผลิตต่าง ๆ ทำให้
เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว มหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะ

*ดูเกียรติ บัณฑิตวงศ์, เรื่องเดิม, หน้า ๒๗.

สหรัฐอเมริกาและอังกฤษซึ่งมีบทบาทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาเป็นเวลานาน จึงเริ่มตระหนักว่าดินแดนทางภูมิภาคนี้อาจจะต้องกลายมาเป็นเวทีก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาติมหาอำนาจด้วยกัน โดยเฉพาะความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในจีน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความอ่อนแอของรัฐบาลจีนเอง ประเทศจีนเพิ่งตั้งเป็นสาธารณรัฐขึ้นใหม่ มีการแก่งแย่งอำนาจกันในระหว่างบุคคลในระดับผู้นำ ในขณะที่ญี่ปุ่นคอยหาโอกาสเข้าแทรกแซง เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ ส่วนอังกฤษและสหรัฐอเมริกาถือว่าตนมีผลประโยชน์อยู่ในจีนด้วย โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ดังนั้นถ้าญี่ปุ่นเข้าแทรกแซงจีน ชาติที่**ต้องเสียผลประโยชน์** ~~ไม่พอ~~ ^{ไม่พออีก} ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและการขยายกำลังทางทหารของญี่ปุ่นย่อมมีผลกระทบกระเทือนประเทศตะวันตกอยู่ไม่น้อย และเพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการสะสมกำลังอาวุธทางเรือของญี่ปุ่น รัฐบาลของสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ จึงได้จัดให้มีการประชุมขึ้น ณ กรุงวอชิงตัน (Washington Conference) ระหว่างวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๑๙๒๑ ถึง วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๑๙๒๒ โดยเชิญญี่ปุ่น ฝรั่งเศส อิตาลี จีน เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ และปรุตุเกส เข้าร่วมประชุมด้วย ในการประชุมครั้งนี้ นายฮูส์ (Hughes) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาได้เสนอให้ประเทศต่าง ๆ ที่เข้าร่วมประชุมมีเรือรบคิดเป็นจำนวนตันในครอบครอง ดังนี้

สหรัฐอเมริกา	อังกฤษ	ญี่ปุ่น	ฝรั่งเศส	อิตาลี
๕๒๕,๐๐๐	๕๒๕,๐๐๐	๓๑๕,๐๐๐	๑๗๕,๐๐๐	๑๗๕,๐๐๐

ตัน หรือคิดตามส่วน ดังนี้

๕	๕	๓	๑.๗๕	๑.๗๕
---	---	---	------	------

นอกจากนี้ ผลสำเร็จประการสำคัญอันหนึ่งของการจัดประชุมที่กรุงวอชิงตัน ในครั้งนี้ก็คือ การได้ตกลงทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่เข้าร่วมประชุม

๕ ประเทศ ที่เรียกว่าสนธิสัญญา ๙ ชาติ (The Nine Power Treaty)
ซึ่งประเทศทั้งหลายที่เข้าร่วมประชุมต่าง

"ปรารถนาที่จะวางนโยบาย ให้สถานการณ์ในตะวันออกไกลอยู่ในสภาพอันมั่นคง มีเสถียรภาพ และคุ้มครองสิทธิและประโยชน์ส่วนใดส่วนเสี้ยวของจีน และส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับประเทศอื่น ๆ โดยมีมูลฐานแห่งความเสมอภาคในโอกาสเท่าเทียมกัน"^๑

ประเทศทั้ง ๙ ที่เข้าร่วมประชุมจึงตกลงที่จะ เคารพอธิปไตยของจีน ต่างจะยึดหลักประกอบการค้าโดยเสมอภาคกันในประเทศจีน และต่างจะไม่ใช้กำลัง หรือให้การสนับสนุนการใช้กำลัง เพื่อสร้างเขตอิทธิพลของชาติใด ๆ ขึ้นในประเทศจีน อันเป็นการแสวงหาผลประโยชน์จากความอ่อนแอของจีนในขณะนั้น^๒

หลังจากการประชุมที่กรุงวอชิงตันแล้ว ญี่ปุ่นได้ตกลงที่จะคืนแหลมซานตงให้จีน แต่ยังคงยึดแหลมแมนจูเรียไว้ การไครวมลงนามในสนธิสัญญา ๙ ชาตินี้ก็เท่ากับญี่ปุ่นได้ยอมรับกับมหาอำนาจทั้งหลายว่าจะไม่เพิ่มกำลังรบ และรับรองว่าจะไม่รุกรานประเทศจีน^๓

ญี่ปุ่นรุกรานแมนจูเรียและลาออกจากสมาชิกภาพของสันนิบาตชาติ

แม้จะไครวมลงนามในสัญญา ๙ ชาติ รับรองที่จะเคารพอธิปไตยของจีนแล้ว แต่ต่อมาเมื่อเหตุการณ์ของโลกผันแปรไป เกิดเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๙ - ๑๙๓๒ ฝ่ายทหารเริ่มมีบทบาทใน

^๑กีเรก ชัยนาม, การทูต เล่ม ๑ (พระนคร : ประเสริฐอักษร, ๒๔๕๐), หน้า ๕๓๒.

^๒ Vinacke, op.cit., pp. 425

^๓ Vinacke, op.cit., pp. 428 - 430.

ทางการเมืองมากขึ้น คณะนายทหารญี่ปุ่นได้เรียกร้องให้รัฐบาลขยายกำลังรบ และให้ยึดเอาดินแดนในอาณัติมาเป็นของตนเสีย ขณะเดียวกันก็ได้เผยแพร่ลัทธิชาตินิยม และนโยบายที่จะขยายอาณาเขตของญี่ปุ่นให้กว้างขวางออกไป ในเดือนกันยายน ๑๙๓๑ (พ.ศ. ๒๔๓๔) กองทหารญี่ปุ่นได้เข้ายึดครองแมนจูเรียเหนือ อันเป็นส่วนของดินแดนจีน โดยที่รัฐบาลพลเรือนไม่มีส่วนรู้เห็นโดยฝ่ายทหารอ้างว่าเพื่อเข้าไปพิทักษ์เส้นทางรถไฟของญี่ปุ่นในแมนจูเรีย และผลประโยชน์อื่น ๆ ของญี่ปุ่นในดินแดนนั้น ซึ่งอาจจะกระทบกระเทือน เนื่องจากสงครามกลางเมืองในประเทศจีน ระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งได้ต่อสู้กันมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๒๔ (พ.ศ. ๒๔๖๗) กองทหารของจีนต้านทานกองทหารญี่ปุ่นไม่ได้ จีนจึงหันมาใช้วิธีต่อต้านญี่ปุ่นทางเศรษฐกิจด้วยการงดซื้อสินค้าญี่ปุ่น ซึ่งทำให้อุตสาหกรรมของญี่ปุ่นต้องกระทบกระเทือนไปทั่ว แต่อย่างไรก็ตาม ภายในเวลาเพียงไม่กี่เดือน กองทหารญี่ปุ่นก็สามารถยึดครองแมนจูเรียได้ทั้งหมด และจัดตั้งรัฐบาลหุ่นแมนจูก้าวขึ้น^๑ รัฐบาลพลเรือนญี่ปุ่น ซึ่งขณะนั้นมีนายไซโตะ (Saito) เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ประกาศรับรองประเทศที่ตั้งขึ้นใหม่นี้เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๑๙๓๒ (พ.ศ. ๒๔๗๕)^๒ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส ได้คัดค้านว่าญี่ปุ่นละเมิดสัญญา ๘ ชาติที่ได้ทำกันไว้ว่าญี่ปุ่นจะรับรู้สถานการณืเดิมของจีน และเคารพบูรณภาพแห่งอาณาเขตของจีน แต่ญี่ปุ่นก็ไม่สนใจ อังกฤษและฝรั่งเศสจึงได้รณรงค์ไปยังสันนิบาตชาติซึ่งยังผลให้สันนิบาตชาติตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง มี เอิร์ลลิตตัน (Earl Victor Alexander George Robert Lytton 1876 - 1947) ชาวอังกฤษเป็น

^๑ Edwin O. Reischauer, Japan : Past and Present (New York : Alfred A. Knoff, 1956) pp. 170 - 171.

^๒ F.C. Jones, Japan's New Order In East Asia (London : Oxford Univ. Press, 1954) p. 15.

ประธาน เรียกว่าคณะกรรมการลิตตัน (Lytton Commission) ให้เดินทางไปดูสถานการณ์ทั่วไปในประเทศจีน แต่ญี่ปุ่นไม่ยอมให้คณะกรรมการชุดนี้เข้าไปในแมนจูเรีย

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๑๙๓๓ (พ.ศ. ๒๔๗๕) สันนิบาตชาติลงมติประณามการกระทำของญี่ปุ่นในกรณีแมนจูเรียนี้ พอถึงวันที่ ๒๗ มีนาคม ปีเดียวกัน ญี่ปุ่นก็ลาออกจากสมาชิกภาพของสันนิบาตชาติ ขณะเดียวกัน กองทัพเรือญี่ปุ่นก็ได้ยกพลขึ้นบกที่เซียงไฮ้ในจีนภาคกลาง หลังจากที่ได้ต่อสู้กับกองทหารจีนอย่างหนัก ญี่ปุ่นก็สามารถยึดเมืองสำคัญ ๆ ของจีนทางภาคกลางได้

หลังจากที่ยึดแมนจูเรียได้ ญี่ปุ่นได้สถาปนาแมนจูแก้วขึ้นเป็นสาธารณรัฐ กองทหารญี่ปุ่นได้รุกเข้าไปในจีนภาคเหนือและมองโกเลียจนกระทั่งเกิดเหตุการณ์สำคัญ ที่ทำให้จีนต้องรบกับญี่ปุ่นโดยไม่มีการประกาศสงครามต่อมาอีกหลายปีจนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ขึ้น ญี่ปุ่นได้ยกกองทหารรุกรบเรื่อยมาจนถึงซานเมืองปักกิ่ง และได้เกิดการปะทะกันระหว่างกองทหารจีนและกองทหารญี่ปุ่นที่สะพานมาร์โค โปโล (Marco Polo Bridge) ณ ตำบลลูเกาเจียว ซานกรุงปักกิ่ง ในเดือนกรกฎาคม ๑๙๓๗ (พ.ศ. ๒๔๘๐) เมื่อเหตุการณ์มาถึงขั้นที่ญี่ปุ่นรุกรานจนใกล้เมืองหลวง ศูนย์กลางแห่งวัฒนธรรมและฐานทัพสำคัญของจีนภาคเหนือ เช่นนี้ ทำให้จีนรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้เป็นการสู้เพื่อความอยู่รอดของจีน ดังนั้นการรบอย่างรุนแรงระหว่างจีนกับญี่ปุ่นจึงได้ดำเนินต่อมาอีกประมาณ ๘ ปี^๒

^๑ Edwin O. Reischauer, *op.cit.*, p. 170.

^๒ *Encyclopaedia Britannica*, Vol. 23 "World War II" (London : William Benton, 1963,) p. 792 Q.

และเมื่อ ค.ศ. ๑๙๓๕ (พ.ศ. ๒๔๘๒) ได้เกิดกบฏที่รู้จักกันในนาม "กบฏนางขาว" เนื่องจากใช้วิธีการวางยาพิษบุคคลสำคัญในวงการรัฐบาล แต่ความพยายามที่จะฆ่าบุคคลสำคัญเหล่านี้ไม่ประสบผลสำเร็จ ทำให้ผู้คิดกบฏถูกประหารชีวิต ๑๔ คน และถูกจำคุกหลายคน โดยคำพิพากษาพิเศษ ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อกรณีนี้โดยเฉพาะ^๑

ในขณะที่ประเทศไทยกำลังประสบกับความยุ่งยากทางการเมืองภายใน ดังกล่าวมาแล้ว ก็อยู่ในระยะ เวลาเดียวกับสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ อยู่ในสภาวะปั่นป่วนเช่นกัน ความส่วนต่าง ๆ ของโลกทั้งในยุโรปและเอเชียได้เกิดวิกฤตการณ์ขึ้นจนทำให้เป็นที่เข้าใจกันว่ามหาสงครามอาจเกิดขึ้นในเวลาใดก็ได้^๒ สำหรับในเอเชียนั้นส่วนใหญ่ได้แก่การขยายอำนาจของญี่ปุ่นเข้าไปในจีนดังกล่าวข้างต้น ส่วนในยุโรป เบนีโต มุสโสลินี (Benito Mussolini) และ ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ซึ่งได้อำนาจเผด็จการในอิตาลีและเยอรมัน ใน ค.ศ. ๑๙๓๑ (พ.ศ. ๒๔๗๔) และ ค.ศ. ๑๙๓๓ (พ.ศ. ๒๔๗๖) ตามลำดับ ได้ดำเนินการต่าง ๆ ในอันที่จะสร้างเสริมอำนาจอิตาลีและเยอรมันขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะฮิตเลอร์ผู้นำเยอรมัน ได้ใช้ความเสียเปรียบที่เยอรมันได้รับจากสนธิสัญญาแวร์ซายส์เป็นหนทางในการสร้างอำนาจให้แก่ประเทศนั้น เริ่มการสะสมกำลังอาวุธและกำลังทหาร โดยไม่คำนึงถึงข้อห้ามในสนธิสัญญาดังกล่าว เช่นการละเมิด เขตไรน์แลนด์ (Rhineland) ในเดือนมีนาคม ๑๙๓๖ (พ.ศ. ๒๔๗๙)

^๑ เรื่องราวเกี่ยวกับการปฏิวัติรัฐประหารเหล่านี้ ดูเพิ่มเติมได้ที่ ปอ ชัชชัย การวิเคราะห์กระบวนการกำหนดนโยบายของไทยในภาวะสงครามระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๕, (วิทยานิพนธ์เสนอต่อคณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ๒๕๑๖), หน้า ๓๓ - ๓๕.

^๒ สสร. ๕/๑๓๘ (ปีก ๑) สำเนาหนังสือลับที่ ๑๒๗/๑๐๑๖ จากอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ลงวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๔๗๗.

ตลอดจนรุกรานเข้าไปในออสเตรเลีย และเชกโกสโลวาเกียในปี ๑๙๓๘ (พ.ศ. ๒๔๘๑) และปี ๑๙๓๙ (พ.ศ. ๒๔๘๒) เป็นต้น^๑

ความสำคัญของประเทศไทยในนโยบาย "เอเชียสำหรับชนชาติเอเชีย" ของญี่ปุ่น

เมื่อมีการประชุมต่ออายุการจำกัดจำนวนเรือรบตามอนุสัญญาอชิงตัน ระหว่างอังกฤษ สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นใน ค.ศ. ๑๙๓๕ (พ.ศ. ๒๔๗๘) ทำให้สัมพันธภาพอันดีที่เคยมีอยู่ต่อกันระหว่างญี่ปุ่นและชาติตะวันตกมาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๑. จนกระทั่งสงครามโลกครั้งนั้นสิ้นสุดลง และญี่ปุ่นได้กลายมาเป็นมหาอำนาจหนึ่งของฝ่ายสัมพันธมิตร ต้องประสบอุปสรรค เนื่องจากถูกจำกัดจำนวนกองทัพเรือลงอย่างมาก ติดตามด้วยการที่ชาติตะวันตกซึ่งไม่พอใจการกระทำของญี่ปุ่นเกี่ยวกับแมนจูเรียและจีน เพราะการเพิ่มอิทธิพลของญี่ปุ่นในดินแดนดังกล่าว ทำให้ผลประโยชน์ของชาติเหล่านั้นในประเทศจีนต้องกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง จึงได้ร่วมมือกันปิดตลาดสินค้าญี่ปุ่นในทวีปยุโรปและอเมริกา โดยมีประเทศอังกฤษเป็นตัวตั้งตัวตีในเรื่องนี้ ในระยะนี้เองญี่ปุ่นจึงได้ดำเนินการเผยแพร่ความคิด "เอเชียสำหรับชนชาติเอเชีย" (Asia for the Asiatics) อย่างเต็มที่ โดยญี่ปุ่นต้องการจะเป็นผู้นำในการขับชาติตะวันตกไปจากเอเชีย^๒ ดังที่พระมิตร-กรมรักษา อัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว ได้รายงานมายังกระทรวงการต่างประเทศถึงความพยายามของญี่ปุ่น ที่จะหาทางปรองดองกับจีนในกรณีแมนจูเรีย เพื่อดำเนินการสู่จุดหมายปลายทาง "เอเชียสำหรับชนชาติเอเชีย" ว่า ความกลมเกลียวกันในระหว่างชนชาติเอเชียนั้น จะไม่บริบูรณ์สมความมุ่งหมาย ถ้าแม้ว่าประเทศอินเดียของอังกฤษ ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอยู่ในความคิด "เอเชียสำหรับ-

^๑ Encyclopaedia Britannica, op.cit., p. 791.

^๒ สสร. ๕/๑๓๘ (ปีก ๑) เรื่องเดิม.

ชนชาติเอเชีย" นี้ และปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประเทศไทยนั้นมียู่ว่า ถ้าแม้ว่า ญี่ปุ่นจะอุดหนุนและช่วยอินเดีย เพื่อทำความยุ่งยากให้อังกฤษ ญี่ปุ่นจะคงอาศัย ไทยมากเพราะ

"...การที่แขกจะทำการอิสระนั้น คงอาศัยทาง ประเทศสยาม เช่น การส่งอาวุธยุทโธปกรณ์ ภาสสยาม ชัดขวางก็จะเป็นการลำบาก เพราะหนทางในระหว่าง ประเทศญี่ปุ่นกับอินเดียนั้นไกลกันมาก ญี่ปุ่นจะไม่สามารถ ส่งทหารบกไปช่วยได้ ฉะนั้น ผลแห่งการที่จะรุกรานชาติ ฝรั่งเศส จะดีหรือร้ายสยามก็มีน้ำหนักเกี่ยวข้องมาก"^๒

ประเทศไทยจึงมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์เมื่อโลกก็ตามที่เกิดความขัดแย้ง ระหว่างญี่ปุ่นกับอังกฤษขึ้น ญี่ปุ่นเองก็ได้เห็นความสำคัญของประเทศไทยในเรื่องนี้ นายนาวาตรี อิชิมารุ โทตะ (Lt. Comdre. Ishimaru Tota) นายทหารเรือ ชาวญี่ปุ่นได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่ง เรื่อง Japan Must Fight Britain ตีพิมพ์ ในประเทศญี่ปุ่นในปี ค.ศ. ๑๙๓๕ (พ.ศ. ๒๔๗๘) และหนังสือดังกล่าวได้ถูกแปล เป็นภาษาอังกฤษในปีต่อมา ในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงบทบาทที่ประเทศไทย จะมีส่วนเกี่ยวข้อง หากญี่ปุ่นจะต้องทำสงครามกับอังกฤษ โดยได้กล่าวถึงความ สำคัญของประเทศไทยที่มีต่อญี่ปุ่นว่า

"...ประเทศสยามตั้งอยู่ทางภาคเหนือของคาบสมุทร มลายู...หากประเทศนี้สนับสนุน การปฏิบัติการของเรา ตลอดจนโปรกัก็จะงายขึ้น การโคประเทศนั้นมาเป็นพันธมิตร จะทำให้การบุกเบิกในอินเดียทำได้อย่างเปิดเผย และถึง สังกโปรให้อยู่ในฐานะที่ล่อแหลมต่ออันตราย

.....
เราจะคงตระหนักอยู่เสมอว่า ความสัมพันธ์ ระหว่างเรากับประเทศสยามนั้นจะคงคำนึงถึงความ

^๑ เรื่องเดียวกัน.

^๒ เรื่องเดียวกัน.

สำคัญทางค่านิยมศาสตร์ เช่นเดียวกับความสำคัญ
ทางค่านิยมการพาณิชย์"

ญี่ปุ่นได้ตระหนักถึงความสำคัญของประเทศไทยในประเด็นดังกล่าวตลอดมา โดยเฉพาะเมื่อญี่ปุ่นมีที่ท่าไม่ไว้วางใจอังกฤษมากขึ้น หลังจากอังกฤษเข้ามาสร้างฐานทัพเรือใหญ่อย่างมั่นคงขึ้นที่สิงคโปร์ในปี ค.ศ. ๑๙๒๑ (พ.ศ. ๒๔๖๔) เพราะฐานทัพเรือที่สิงคโปร์อาจมีผลกระทบต่อความปลอดภัยของตนเอง และความปลอดภัยในเส้นทางเดินเรือของญี่ปุ่นในกรณีที่เกิดความขัดแย้งขึ้น ความไม่พอใจอังกฤษในหมู่นายทหารญี่ปุ่นนำไปสู่การจัดตั้ง "องค์การรวมชนชาติเอเชีย (Dai Ajiya Kyokai หรือ The Pan Asianist Organization) ขึ้นในโตเกียวใน ค.ศ. ๑๙๒๔ (พ.ศ. ๒๔๖๗) ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อปลุกให้ชาวเอเชียตื่นตัว หาทองขั้วโลกรวมตัวกัน โดยเฉพาะอังกฤษออกไปจากภูมิภาคนี้ ดังนั้นการเพิ่มความสนใจทางด้านทหาร การเมือง วัฒนธรรมและการค้าของญี่ปุ่นในประเทศไทยจึงอาจมีส่วนสัมพันธ์กับความขัดแย้งระหว่างอังกฤษและญี่ปุ่น และเป็นวิธีที่จะสร้างความรู้สึกต่อต้านชาวตะวันตกให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทย"

การดำเนินงานของญี่ปุ่นในอันที่จะผูกมิตรกับไทย (ค.ศ. ๑๙๒๔ - ๑๙๓๕)

เมื่อความคิด "เอเชียสำหรับชาวเอเชีย" แพร่หลายในประเทศญี่ปุ่น โดยที่ประเทศไทยมีส่วนสำคัญ ในอันที่จะทำให้ประเทศนั้นบรรลุจุดหมายปลายทางที่ตั้งไว้ดังกล่าวมาแล้ว ญี่ปุ่นจึงดำเนินแผนการที่จะเป็นมิตรกับไทยอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่งใน ค.ศ. ๑๙๒๔ (พ.ศ. ๒๔๗๑) ด้วยการส่งนักการทูตชั้นนำ คือ นายยาตาเบะ ยาซุกิชิ (Yatabe Yasukichi) เข้ามาเป็นอัครราชทูต

^๑ W.E. Flood Japan's Relations..., op.cit., pp. 28 - 29 and p. 4 - 95.

^๒ ยาตาเบะดำรงตำแหน่งอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำกรุงเทพฯระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๔ - ๑๙๓๖ (พ.ศ. ๒๔๗๑ - ๒๔๗๕) รวมเวลา ๕ ปี

ผู้มีอำนาจเต็มประจำประเทศไทย เหตุการณ์ครั้งนี้ นับเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญ
ในสัมพันธภาพระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ยาคาเบะ เข้ามาปฏิบัติงานในประเทศไทย
ด้วยจุดมุ่งหมายหลัก คือ หาทางขยับไล่และขจัดอิทธิพลของชาวยุโรปออกไปจาก
ประเทศไทย และหาทางสร้างอิทธิพลให้แก่ญี่ปุ่นยิ่งขึ้น ใน ค.ศ. ๑๘๔๒
(พ.ศ. ๒๔๔๕) หลังจากไทยเข้าเป็นพันธมิตรอย่างใกล้ชิดกับญี่ปุ่นในระหว่าง
สงครามโลกครั้งที่ ๒ ยาคาเบะ ได้บันทึกไว้ว่า นับเป็นความตั้งใจของเขา ที่จะ
ขจัดอิทธิพลชาติยุโรปในประเทศไทย ด้วยการทำให้เกิดความรู้สึกชาตินิยมอย่าง
รุนแรงในหมู่คนหนุ่มสาวไทย และให้เรียกร้องดินแดนที่เคยเสียให้แก่อังกฤษและ
ฝรั่งเศสคืน^๑

เซอร์ โจเซฟ ครอสบี (Sir Josiah Crosby) อัครราชทูตอังกฤษ
ประจำประเทศไทยระหว่าง ค.ศ. ๑๘๓๔ - ๑๘๔๑ (พ.ศ. ๒๔๓๗ - ๒๔๔๔)
ได้บันทึกแสดงความเห็นเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในระยะหลังการ
เปลี่ยนแปลงการปกครอง ค.ศ. ๑๘๓๒ ว่า ในเวลาที่เขาได้รับแต่งตั้งจากรัฐบาล
อังกฤษให้เข้ามาดำรงตำแหน่งอัครราชทูตประจำประเทศไทยนั้น อิทธิพลของอังกฤษ
และฝรั่งเศสในประเทศนี้ลดลงอย่างมากแล้ว ในขณะที่ญี่ปุ่นกำลังทวีอิทธิพลขึ้นอย่าง
รวดเร็ว ทั้งนี้เพราะ หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองผู้นำใหม่ ๆ ที่ขึ้นมาใช้อำนาจ
อาจหวาดระแวงว่า พระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งเคยมี
พระราชสัมพันธ์อันดีกับประเทศตะวันตก ดังจะเห็นได้จากการส่งพระราชโอรส
และเชื้อพระวงศ์เป็นจำนวนมากไปศึกษาในประเทศเหล่านั้น และท่านที่ทรงได้รับการ
ศึกษาอบรมมาจากประเทศดังกล่าว ล้วนได้กลับมารับราชการตำแหน่งสูง ๆ ใน
ประเทศ ผู้นำที่เพิ่งขึ้นมาใช้อำนาจหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง อาจเกรงว่า
สัมพันธภาพอันดีนี้จะทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว อาจทรงอาศัย

^๑E. Flood, Japan's Relations...., op.cit., p. 26.

อังกฤษและฝรั่งเศส เป็นช่องทางในการฟื้นฟูพระราชอำนาจของพระองค์ และ
 หาท่างซัจคผู้สนับสนุนการปฏิวัติ^๑ ดังนั้นเมื่อญี่ปุ่นเริ่มดำเนินนโยบายรุกหน้าใน
 เอเชียตะวันออก ญี่ปุ่นจึงหาทางเพิ่มพูนอิทธิพลของตนในประเทศไทย ด้วยการ
 เข้าสนับสนุนผู้นำในการปกครองระบอบใหม่ ญี่ปุ่นจึงกลายมาเป็นมิตรสนิทสนมกับ
 บุคคลในคณะราษฎร ดังนั้นก่อนที่ เซอร์ โจเซฟท์ ทรอสบี้ จะเข้ามารับตำแหน่ง
 ในประเทศไทย เขาจึงได้รับคำสั่งจากรัฐบาลว่า สิ่งแรกที่ควรกระทำเมื่อเข้ามาถึง
 ประเทศไทย คือ หาวิธีการที่จะขจัดความหวาดระแวงสงสัยที่บรรดาผู้นำในระบอบ
 ใหม่มีต่ออังกฤษ โดยเฉพาะเรื่องการที่กลัวว่าอังกฤษเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมือง
 ภายในของไทย^๒

ความสัมพันธ์ทางการเมือง

เมื่อเกิดกรณีพิพาทแมนจูเรียขึ้น สันนิบาตชาติได้หยิบยกกรณีพิพาทดังกล่าว
 ขึ้นพิจารณาระหว่าง ค.ศ. ๑๙๓๒ - ๑๙๓๓ (พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๔๗๖) ในการประชุม
 ที่สันนิบาตชาติรัฐบาลไทยซึ่งมี พระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นหัวหน้าคณะรัฐบาล ได้สั่ง
 การให้พระยาศรวิสิสรวาจา (เทียนเลี้ยง อุตรตระกูล) รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
 การต่างประเทศ ดำเนินการด้วยความระมัดระวังที่จะรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่าง
 ไทยกับญี่ปุ่นไว้ กระทรวงการต่างประเทศจึงได้มีโทรเลขสั่งการไปยังหลวงภัทรวาทิ
 ผู้แทนไทยที่ไปร่วมประชุมที่เจนีวาในครั้งนั้น ให้งดออกเสียงลงมติประนามญี่ปุ่นตาม
 รายงานคณะกรรมาการ ๑๕ ชาติ (Lytton Report) ที่รายงานต่อสภาสันนิบาต
 ชาติว่า การที่ญี่ปุ่นพิพาทกับจีนเรื่องแมนจูเรียนั้น ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายผิด และรัฐบาลแมนจู-
 กัวที่รัฐบาลญี่ปุ่นจัดตั้งขึ้นเป็นรัฐบาลหุ่นนั้น นานาชาติไม่ควรรับรอง ใดๆ ทั้งสิ้น

^๑ Josiah Crosby, Siam : The Crossroad (London : Hollis & Carter, 1945) p. 92.

^๒ Ibid. p. 92.

คณะผู้แทนไทยได้ปฏิบัติตามแนวนโยบายของรัฐบาลและได้ง้อออกเสียงในที่ประชุม เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๑๙๓๓ เกี่ยวกับกรณีดังกล่าว เพื่อไม่ให้ญี่ปุ่นหมองใจ แต่ญี่ปุ่นได้ใช้เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นเครื่องแสดงว่า ไทยได้เข้าไปผูกพันกับญี่ปุ่น อย่างใกล้ชิด จะเห็นได้จากการแสดงออกของนายโยสุเกะ มัตสึโอกะ (Yosuke Matsuoka) ผู้แทนญี่ปุ่นที่เดินทางเข้ามาจับมือผู้แทนไทยและกล่าวคำขอบคุณ พร้อมทั้งกล่าวให้ความมั่นใจว่า ถ้าเกิดความขัดแย้งระหว่างไทยกับชาติตะวันตก ญี่ปุ่นจะให้ความช่วยเหลือไทย ทั้งยังได้ประกาศขอบคุณที่ไทยได้ให้การสนับสนุน ญี่ปุ่นทางจิตใจ (moral support)^๕ เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันมาก ในบรรดาชาติต่าง ๆ ในยุโรป หนังสือพิมพ์ทั้งภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส ต่าง แสดงความคิดเห็นหวาดกลัวว่า การออกเสียงลงมติของไทยในครั้งนี้ จะมีการทำ สัญญาอย่างลับ ๆ กับญี่ปุ่น^๖ เซอร์ โจเซฟท์ ครอสบี ได้เขียนแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับท่าทีของไทยในครั้งนี้ว่า

"ท่าทีของรัฐบาลไทยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ในเวลานั้นคง ไม่น่าไปกว่าเป็นการแสดงออก อย่างกระหึ้นหิ้น ของประเพณีการยึดนโยบายเป็นกลางของรัฐบาล สยาม เมื่อต้องเผชิญกับการต้องเข้าไปผูกพันกับมหา อำนาจทั้งหลายที่โซ่ล้าคาของประเศนั้นเขานอยู่... สยามคงไม่เขาข้างญี่ปุ่น ควบการตั้งตัวเป็นปฏิปักษ์กับ มหาอำนาจอื่น ๆ สยามได้แสดงให้เห็นว่า ได้เริ่ม ตระหนักถึงความจริงที่ว่าญี่ปุ่นเป็นอีกประเทศหนึ่ง นอกเหนือไปจากอังกฤษและฝรั่งเศส ที่ประเทศนั้น ไม่ควรตั้งตัวเป็นศัตรูควย"^๕

^๕ คีเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลก... เล่มเดิม, หน้า ๔๐ - ๔๑.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

^๗ Virginia Thompson, Thailand : The New Siam 2 nd. ed. (New York : Paragon Book, 1967) p. 124 และคีเรก ชัยนาม, ไทยกับ สงครามโลก..., เล่มเดิม, หน้า ๔๑.

^๘ Crosby, op.cit., p. 63.

ตามหลักฐานทางฝ่ายญี่ปุ่น ปรากฏว่าคณะราษฎร เริ่มมีการติดต่อ และอาศัยความช่วยเหลือจากสถานอัครราชทูตญี่ปุ่นเมื่อ "คณะราษฎร" จะก่อการ รัฐประหารล้มรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา ในปลายเดือนพฤษภาคม ๑๙๓๓ (พ.ศ. ๒๔๗๖) นั้น ผู้วางแผนรัฐประหารได้ขอร้องให้ญี่ปุ่นช่วยเหลือในการ จัดหาอาวุธให้กับฝ่ายทหารบก และยาตาเบะอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำกรุงเทพฯ ได้ ตอบไปว่า ญี่ปุ่นเห็นใจ "คณะราษฎร" มาก แต่ญี่ปุ่นไม่อยู่ในฐานะที่จะให้ความช่วยเหลือ ทางอาวุธยุทโธปกรณ์ คณะรัฐประหารจึงต้องเริ่มดำเนินการ แล้วติดต่อขอความช่วยเหลือทางด้านการเงิน โดยผ่านทางสถานทูตญี่ปุ่นในกรุงเทพฯ และเมื่อการ รัฐประหาร ๒๐ มิถุนายน ๑๙๓๓ ทำได้สำเร็จ โดยมีพลเอก ~~พหล~~ ^{พหล} พิบูลสงคราม ขึ้นมาใช้อำนาจในฐานะนายกรัฐมนตรี และพันเอก หลวงพิบูลสงครามเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ญี่ปุ่นจึงอยู่ในฐานะที่จะเข้าถึงผู้นำของไทยได้ง่ายขึ้น^๑ องค์การรวบรวมชนชาติในเอเชียในประเทศญี่ปุ่นได้รายงานข่าวกรองเกี่ยวกับ ประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๑๙๓๔ (พ.ศ. ๒๔๗๗) ว่า

"เป็นความจริงที่รัฐบาลชุดปัจจุบัน มีความโน้มเอียงมา ทางญี่ปุ่นมากกว่ารัฐบาลชุดก่อน ด้วยความช่วยเหลือ จากรัฐบาลญี่ปุ่น รัฐบาลนี้พยายามทำให้การปฏิวัติ มั่นคงขึ้นในประเทศสยาม โดยได้ทำการติดต่อกับสถาน ทูตญี่ปุ่นในกรุงเทพฯ และติดต่อกับชาวญี่ปุ่นในประเทศ นั้นเสมอ ๆ ... ความรู้สึกที่หลวงพิบูลมีต่อประเทศ ญี่ปุ่นเป็นไปอย่างอบอุ่นยิ่ง..."^๒

^๑ Flood, Japan's Relations..., op.cit., pp. 58 - 65.

^๒ Dai Ajiya Kyokai Jimukyoku "Shamu Joho" June 20, 1934
Top Secret ตามที่ปรากฏใน Flood op.cit., p. 91

ความสัมพันธ์ทางการทหาร

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ความสัมพันธ์ทางการทหารระหว่างไทยกับญี่ปุ่นก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว อย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน ญี่ปุ่นเป็นต่างชาติประเทศเดียวที่มีสำนักผู้ช่วยทูตทั้งฝ่ายทหารบก และทหารเรือประจำในประเทศไทย^๑

นับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๓๓ (พ.ศ. ๒๔๗๖) เป็นต้นมา ญี่ปุ่นได้ส่งเรือรบเข้ามาเยี่ยมประเทศไทยเป็นประจำทุกปี เช่น ใน ค.ศ. ๑๙๓๓ (พ.ศ. ๒๔๗๖) เรือรบชื่อ "คูมา" (Kuma) ได้เข้ามาเยี่ยมกรุงเทพฯ ระหว่างวันที่ ๑๖ - ๒๑ กุมภาพันธ์ นายทหารและพลทหารเรือได้มีโอกาสร่วมในงานพระราชทานเพลิงศพทหารที่เสียชีวิตในการปราบกบฏพระองค์เจ้าวรเดชด้วย^๒ ในปีต่อมาคือใน ค.ศ. ๑๙๓๔ (พ.ศ. ๒๔๗๗) ญี่ปุ่นส่งเรือฝึก "อาซามะ" และ "ยาคุโม" (Asama และ Yakumo) เข้ามาเยี่ยมประเทศไทยอีกครั้งนี้มีเจ้านายญี่ปุ่น ๓ พระองค์ คือ เจ้าฟ้าคุมิ (H.I.H. Prince Kumi) เสด็จมาในเรือรบ ๒ ลำนี้ด้วย^๓ และเมื่อเรือขบวนนี้กลับไปแล้ว สมเด็จพระจักรพรรดิแห่งประเทศญี่ปุ่น ได้ทรงมีพระราชโอรสเสวยมาขอบพระมหากรุณาธิคุณ และขอมิให้รัฐบาลตลอดทั้งประชาชนชาวไทย ที่ได้จัดการรับรองกองเรือฝึกแห่งราชนาวีญี่ปุ่นในครั้งนี้

^๑Crosby, op.cit., p. 64.

^๒สสร. ๖/๕๕ สำเนาหนังสือ ที่ ง.๕๐/๑๖๔๓๓ จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ลงวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๖.

^๓แฟ้มเดียวกัน, สำเนาหนังสือที่ ง.๒๐๗/๑๓๕๕๘ จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ลงวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๔๗๗.

^๔แฟ้มเดียวกัน, สำเนาพระราชโอรสเสวยจากพระจักรพรรดิญี่ปุ่น ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งประเทศไทย รับเมื่อ ๒๕ มีนาคม ๒๔๗๗

อีก ๒ ปีต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๓๖ (พ.ศ. ๒๔๗๙) เรือที่เข้ามาเป็นเรือลากตระเวน ชื่อ "ยูบารี" (Yubari)^๑ และปีต่อมาเรือฝึกนักเรียนนายเรือญี่ปุ่นเข้ามา ๒ ลำ คือเรือ "ยาคุมะ" กับเรือ "อิวาเตะ" (Yakume และ Iwate)^๒

การที่ญี่ปุ่นส่งเรือรบเข้ามาเยี่ยมเมืองไทยจนเป็นประเพณีเช่นนี้อาจสันนิษฐานได้ว่า ญี่ปุ่นต้องการแสดงแสนยานุภาพทางทะเล อันเป็นปัจจัยและเป็นเครื่องมือสำคัญในการขยายอำนาจลงใต้ (Southward Movement) ของตนให้เป็นที่ประจักษ์ ขณะเดียวกันก็ถือโอกาสชักชวนประเทศไทย ให้หันไปสนใจประเทศญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น โดยพยายามเนิ่นอยู่ตลอดเวลา ถึงความสัมพันธ์ที่สนิทสนมยิ่งขึ้นระหว่างประเทศทั้งสอง จะเห็นได้ว่าในหนังสือทุกฉบับที่อัครราชทูตญี่ปุ่นทูลขอขบใจรัฐบาลไทย ในการจึกรับรองเรือรบที่เข้ามาแต่ละครั้ง มักจะมีข้อความที่กล่าวเน้นถึงสัมพันธ์ภาพปัจจุบัน ระหว่างประเทศทั้งสอง และเน้นถึงความสงบสันติที่จะบังเกิดขึ้นในภูมิภาคนี้ของโลก หากประเทศทั้งสองร่วมมือกัน^๓

นอกจากจะส่งเรือรบมาเยี่ยมประเทศไทยเป็นประจำทุกปีแล้ว ญี่ปุ่นยังสนใจความเคลื่อนไหวในวงการทหารของไทยอยู่ตลอดเวลา เมื่อรัฐสภาอนุมัติงบประมาณก้อนใหญ่สำหรับกองทัพเรือใน ค.ศ. ๑๙๓๕ (พ.ศ. ๒๔๗๘) ยาคะเบะ โคพยายามชักชวนหลวงสินธุ์สงครามชัย (สินธุ์ กมลนาวิน) ผู้บัญชาการทัพเรือใน

^๑ แฟ้มเดียวกัน, สำเนารายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๓/๒๔๗๙ ๕ เมษายน ๒๔๗๙.

^๒ สสร. ๑๘/๙๕ สำเนาหนังสือจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว ๒๓ มีนาคม ๒๔๘๐.

^๓ แฟ้มเดียวกัน, สำเนาหนังสือจากอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๑๙๓๘.

เวลานั้น ให้สิ่งซึ่งอาวุธยุทธภัณฑ์จากญี่ปุ่น ขณะเดียวกันก็ได้เชิญคณะกรรมการจัดการจัดซื้อยุทธภัณฑ์สำหรับราชนาวี รวมทั้งหลวงสินธุ์สงครามชัยให้ไปเยือนญี่ปุ่น และดูงานเกี่ยวกับกิจการกองทัพเรือญี่ปุ่นด้วย คณะกรรมการชุดนี้ได้เดินทางไปเยือนญี่ปุ่นในเดือนสิงหาคมปีเดียวกันนั่นเอง^๑

ต่อมาในเดือนตุลาคม พระมิตรกรมรักษา อัครราชทูตไทยประจำโตเกียว ได้รายงานเข้ามายังรัฐบาลไทยว่าอัครราชทูตได้สนทนากับนายชิเง-มิตสึ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น และท่านผู้นั้นได้เคยพูดเสมอว่า

"...ญี่ปุ่นต้องการให้ประเทศไทยมั่นคงแข็งแรงที่สุด เพราะประเทศไทยเป็นประตูคานาของตะวันออกไกล ใครจะมารบกวนไม่ได้เป็นอันขาด เพราะความมั่นคงของประเทศไทยและรัฐบาลไทย จะทำให้ญี่ปุ่นเบาใจมาก และจะเป็นประโยชน์แก่ญี่ปุ่นทุกประการ เพราะฉะนั้นจะยินดีช่วยประเทศไทยเสมอ ขอเพียงแต่ให้บอกไป แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ราชนาวีไทยได้ไปสร้างเรือรบในประเทศต่าง ๆ ซึ่งไม่มีแบบแผนเดียวกับราชนาวีญี่ปุ่น ถ้าถึงเวลาจำเป็นก็จะช่วยกันยาก เพราะคนละแบบคนละอย่างกัน"^๒

คณะรัฐมนตรีได้นำเรื่องนี้เข้าพิจารณาในที่ประชุม เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ณ วังปารุสกวัน^๓ และปรากฏว่าในปลายปี ๑๙๓๕ นั้นเอง ราชนาวีไทย

^๑Flood, Japan's Relations..., op.cit., p. 98 - 99.

^๒สสร. ๕/๑๓๘ (ปีก ๑) ส่วนหาหนังสือจากอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๓๘ เรื่อง รายงานการเมือง

^๓สสร. รายงานประชุมรัฐมนตรี ครั้งที่ ๕๒/๒๕๓๘ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๘.

ได้สั่งซื้อเรือรบจำนวน ๒๐ ลำจากญี่ปุ่น^๑ ในปีต่อมากองทัพเรือไทยก็ได้รับเรือรบ ๒ ลำและเรือค้ำน้ำ ๒ ลำ จากญี่ปุ่นเป็นครั้งแรก และต่อมาในปี ๑๙๓๔ (พ.ศ. ๒๔๕๑) เรือรบไทยลำใหม่ชื่อ "ชนบุรี" ได้สร้างขึ้นที่ประเทศญี่ปุ่นเช่นกัน^๒ นอกจากนี้ก็มีการส่งนายทหารไปศึกษาวิชาการทหารเรือในประเทศญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก^๓

คอคอคกระที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

ในระบะตั้งแต่ปี ๑๙๓๔ (พ.ศ. ๒๔๗๗) กิจกรรมของสถานอัครราชทูตญี่ปุ่นในประเทศไทย เป็นที่เพ่งเล็งมากในบรรดานักหนังสือพิมพ์ตะวันตก และสิ่งทีหนังสือพิมพ์กล่าวขวัญกันมากก็คือ ข่าวลือเกี่ยวกับการชุกคอคอคกระ ซึ่งมีข่าวว่าญี่ปุ่นจะช่วยไทยในการนี้ ข่าวลือดังกล่าวรัวไหลออกมา เนื่องจากอุปทูตญี่ปุ่น คือนายมियाซากิ ชิโนโร (Miyazaki Shinro) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ในงานเลี้ยงแห่งหนึ่ง^๔ ในเดือนมีนาคม ๑๙๓๔ หนังสือพิมพ์ เดลี่ เอกเพรส (Daily Express) ในกรุงลอนดอนได้รายงานข่าวว่า ญี่ปุ่นส่งสายลับเป็นจำนวนมากเข้าไปปฏิบัติการในคาบสมุทรมลายู และว่ารัฐบาลไทยยินดีที่จะจ้าง ที่ปรึกษาเศรษฐกิจชาวญี่ปุ่น

^๑ Flood, Japan's Relations..., op.cit., p. 98.

^๒ อี.เค.โอะ นิชิโอะกะ, เรื่องเดิม, หน้า ๒๕.

^๓ อ่านข่าวการส่งนักศึกษาและข้าราชการไทยไปศึกษา และดูงานในประเทศญี่ปุ่นในระบะเวลาดังกล่าวได้จากหนังสือพิมพ์ที่ออกในระบะนั้น เช่น ศรีกรุง ๒๑ เมย. ๒๔๕๐ เป็นต้น

^๔ T.E. Flood, Japan's Relations..., op.cit., p. 100.

เข้ามาแทนที่ที่ปรึกษาชาวอังกฤษ^๑ และไถ่กล่าวเลยไปถึงว่าไทยได้เข้าเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังได้ชี้ให้เห็นว่า ญี่ปุ่นกำลังแสวงหาที่ตั้งฐานทัพ เพื่อเอาไว้ต่อต้านฐานทัพอังกฤษที่สิงคโปร์ และสถานที่ที่ญี่ปุ่นเลือกไว้คือ คอคอกกระ^๒ ชาวลือถึงกล่าวทำให้อังกฤษกังวลใจมาก อัครราชทูตอังกฤษในกรุงเทพฯ ถึงกับเดินทางไปชุมพรและระนอง เพื่อสำรวจดูด้วยตนเองว่าญี่ปุ่นได้ส่งคนมาสำรวจอยู่บริเวณนั้นจริงหรือไม่^๓ แต่พบว่าเป็นเพียงชาวลือเท่านั้น อย่างไรก็ตาม เรื่องความคิดในการขูดคอคอกกระของญี่ปุ่น เป็นเรื่องที่ถูกนำเข้าสู่รัฐสภาเมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๑๙๓๔^๔ และรัฐบาลอังกฤษถูกซักถามข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้

^๑ เนื่องจากไทยต้องการรักษานโยบายเป็นกลาง คือ เป็นมิตรกับทุกประเทศมาตั้งแต่เมื่อไทยเริ่มเปิดประเทศ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้นรัฐบาลจึงมักจ้างผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศมาเป็นที่ปรึกษาในกิจการต่าง ๆ เช่น ชาวอเมริกัน มักได้เป็นที่ปรึกษาในกระทรวงการต่างประเทศ ชาวอังกฤษเป็นที่ปรึกษาทางด้านเศรษฐกิจและการคลัง ชาวฝรั่งเศสและเบลเยียมเป็นที่ปรึกษาทางด้านกฎหมาย ชาวลือที่ว่าไทยจะจ้างชาวญี่ปุ่นมาเป็นที่ปรึกษาทางด้านเศรษฐกิจแทนที่ปรึกษาชาวอังกฤษ อาจทำให้อังกฤษหวั่นเกรงไปว่าอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจของคนในประเทศนี้จะลดลงไป เพราะถ้าชาวญี่ปุ่นเข้ามาเป็นที่ปรึกษา แน่นนอน ที่ปรึกษาชาตินั้น ย่อมชักนำไทยให้หันไปผูกพันทางด้านเศรษฐกิจกับประเทศนั้นมากขึ้น

^๒ Virginia Thompson, op.cit., p. 129.

^๓ อุทัย วิชัยธนพัฒน์, "การขูดคอคอกกระกับความมั่นคงแห่งชาติ" รัฐสาร เล่ม ๑๖ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม ๒๕๑๘), หน้า ๘.

^๔ M. Sivaram, The New Siam in the Making (Bangkok : Stationers Printing Press, 1936) pp. 135 - 36.

ในรัฐสภา ทั้งนี้เพราะการชุกคอคอคกระดังกล่าวย่อมกระทบกระเทือนต่ออังกฤษ ทั้งด้านยุทธศาสตร์และด้านการค้า เพราะหากคลองกระชุกไค้สำเร็จจริง ญี่ปุ่นจะสามารถแผ่ขยายอำนาจลงมาทางใต้ได้ง่ายขึ้น สามารถแผ่อิทธิพลเข้า สู่มหาสมุทรอินเดีย โดยไม่ต้องพะวงกับฐานทัพเรืออังกฤษที่สิงคโปร์ และเป็นจุด ที่ญี่ปุ่นจะเข้าตีมลายูและสิงคโปร์ทางค่านหลังไค้ได้ง่าย ทางค่านเศรษฐกิจ อังกฤษต้องเสียดุลการค้าของตนในอินเดียให้แก่ญี่ปุ่นด้วย อย่างไรก็ตามยาตาเบะ ไค้ปฏิเสฐข่าวลือดังกล่าว โดยไค้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ เดอะเนชัน (The Nation) ว่าญี่ปุ่นไม่เคยมีโครงการดังกล่าวอยู่ในความคิดแต่ประการใด และรัฐบาลญี่ปุ่นไม่เคยทาบตามรัฐบาลไทยเกี่ยวกับเรื่องนี้แต่อย่างใด^๑

สำหรับรัฐบาลไทยในขณะนั้นไม่มีคำริที่จะชุกคอคอคกระเช่นกัน เพราะ เห็นว่าสถานการณ์ทางการเมืองของโลกในขณะนั้นไม่เป็นที่น่าไว้วางใจ และไม่ ต้องการให้ประเทศไทยเป็นเวทีการเมืองระหว่างประเทศในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ พระมิตรภรรมรักษา อัครราชทูตไทยประจำกรุงโตเกียวไค้แสดงทัศนะเรื่องเกี่ยวกับเรื่องนี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงท่าทีของรัฐบาลไทยว่า

"ขณะที่การชุกคอคอคกระเพื่อเดินเรือผ่านคอคอคกระ เป็นที่ กล่าวขวัญกันนั้น ในสถานการณ์ทางการเมืองของโลก เทาที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ประเทศสยามไม่อาจคิดถึงเรื่อง การสร้างคลอง ควญการอาศัยความช่วยเหลือจาก มหาอำนาจต่างประเทศใด ๆ ไค้ ประเทศสยามไม่ ต้องการสร้างความรู้สึกที่ไม่ดีต่อมหาอำนาจใด ๆ เรา มิงานสำคัญจะต้องทำอีกมาก เราต้องการความรู้สึก ที่ดี มิตรภาพและความร่วมมือกับทุกฝ่าย"^๒

^๑ Virginia Thompson, op.cit., p. 131 และศรีกรง (เสารที่ ๓ เมษายน ๒๔๔๐), หน้า ๘.

^๒ คำให้สัมภาษณ์ของพระมิตรภรรมรักษา อัครราชทูตไทยประจำโตเกียว คือนหนังสือพิมพ์ Straits Press ความที่กัควาใน M. Sivaram, op.cit., p. 136.

จะเป็นด้วยเหตุผลใดก็ตาม ถึงแม้ว่าเรื่องญี่ปุ่นจะชุกคอคคอกะใน ค.ศ. ๑๕๓๔ จะเป็นเพียงข่าวลือเท่านั้นก็ตาม แต่ความสำคัญของคอคคอกะใน ทัศนะของญี่ปุ่น น่าจะมีมูลความจริงอยู่บ้าง จะเห็นได้ว่าในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่เหนือบริเวณคอคคอกะนั้นเอง แล้วแยกกำลังเป็น ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งมุ่งสู่พม่า อีกส่วนหนึ่งมุ่งลงใต้ เข้าตีมลายูและสิงคโปร์ทางคานหลังและ ใช้เวลาเพียงสัปดาห์เดียวก็สามารถตีสิงคโปร์แตก^๑ คอคคอกะจึงเป็นจุดยุทธศาสตร์ ที่มีความสำคัญ ต่อแผนการขยายตัวลงมาทางใต้ของญี่ปุ่นก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ อยู่ไม่น้อย

ความสัมพันธ์ทางคานวัฒนธรรม

ก่อนที่ยาตาเบะจะเข้ารับตำแหน่งอัครราชทูตผู้มีอำนาจเต็มในประเทศไทย เล็กน้อย คือ ในเดือน ธันวาคม ๑๕๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๐) นักธุรกิจและข้าราชการชาวญี่ปุ่นจำนวนหนึ่ง ได้จัดตั้ง "สยามสมาคม" (Shamu Kyokai) ขึ้นที่ กรุงโตเกียว สมาคมที่ตั้งขึ้นใหม่นี้อยู่ในพระอุปถัมภ์ของเจ้าชายชิชิบู (Prince Chichibu) สมาคมดังกล่าวตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมสัมพันธ์ไมตรีอันดีระหว่างประเทศไทย กับญี่ปุ่น ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของญี่ปุ่นในเวลานั้น^๒

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ยาตาเบะเข้ามาประเทศไทย ด้วยความประสงค์ ที่จะสร้างความรู้สึกละเอียดใหม่ให้แก่ชาวไทย โดยเฉพาะก่อให้เกิดความรู้สึกต่อต้านตะวันตก ในขณะที่เดียวกันก็หาทางชักจูงไทยหันมานิยมญี่ปุ่นซึ่งเป็นชาติ เอเชียและมีวัฒนธรรมตะวันออกคล้ายคลึงกับประเทศไทยให้มากขึ้น วิธีหนึ่งที่จะ โนมน้าวจิตใจคนไทยได้มากที่สุด ก็คือ การส่งเสริมความสัมพันธ์ทางคานวัฒนธรรม

^๑อุท้ย วิจัยธนวัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า ๑๐.

^๒Virginia Thompson, op.cit., p. 128.

โดยเฉพาะในขณะนั้นรัฐบาลญี่ปุ่นกำลังสนับสนุนการบำรุงพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก^๑ อันที่จริงแล้วญี่ปุ่นอาจส่งเสริมพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ศาสนา ก็เป็นได้ แต่จากสถานการณ์ที่เป็นไปในเวลานั้น ญี่ปุ่นอาจมีนโยบายอย่างอื่นแอบแฝงอยู่โดยการนำเอาศาสนามาเป็นเครื่องมือในการที่จะไขว่คว้าจับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางการเมืองแก่ตน^๒ เมื่อญี่ปุ่นตระหนักว่าประเทศไทย เป็นประเทศพุทธศาสนาที่สำคัญ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งยังเป็นประเทศเอกราช ความสัมพันธ์ทางศาสนากับไทยจะเป็นก้าวแรกที่สำคัญของนโยบาย "รวมเอเชีย" ของญี่ปุ่น ดังนั้นในเดือนเมษายน ๑๙๓๔ (พ.ศ. ๒๔๗๗) ญี่ปุ่นจึงได้จัดให้มีการประชุม "รวมยุวพุทธภาคพื้นแปซิฟิก" (Pan - Pacific Buddhist Youth Conference) ขึ้นที่โตเกียว และได้เชิญให้ประเทศไทยส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมครั้งนี้ด้วย รัฐบาลไทยได้ส่งพระยาสุฤทธิการบรรจง เป็นหัวหน้าคณะนำยุวพุทธจากประเทศไทยอีก ๑๐ คน ไปร่วมการประชุมตามคำเชิญด้วย^๓

ใน ค.ศ. ๑๙๓๔ ก่อนที่ยาคาเบะจะเดินทางกลับเข้ามาประเทศไทย หลังจากกลับไปพักรักษาตัวอยู่ในประเทศญี่ปุ่นระยะหนึ่งนั้น เขาได้เสนอต่อรัฐบาลไทยผ่านอัครราชทูตไทยประจำกรุงโตเกียว (พระยาอภิบาลราชไมตรี) ขอให้มีการจัด

^๑ สสร. ๕/๑๓๘ (ปีก ๑) สำเนาหนังสือที่ ง.๒๓๔/๑๔๕๖๕ จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึงนายกรัฐมนตรี ๒๘ มกราคม ๒๔๗๗.

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ สสร. ๕/๑๓๘ (ปีก ๑) สำเนาหนังสือจากเลขาธิการคณะรัฐมนตรีถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ตอบรับรายงานในการที่ยุวพุทธไปประชุม ณ ประเทศญี่ปุ่น ลงวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๔๗๗ และ Japan's Relations..., op.cit., หน้า ๑๐๓.

ตั้งสมาคมผู้ปู้ขึ้นในประเทศไทยบ้าง^๑ ซึ่งผลปรากฏว่ารัฐบาลไทยได้อนุญาตให้ตั้งสมาคมดังกล่าวขึ้นได้ในปีต่อมา แต่ปฏิเสธที่จะเกี่ยวข้องอย่างเป็นทางการ^๒ สมาคมนี้นี้ไม่ได้รับให้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ตามที่นายกแห่งสมาคมนั้นร้องขอมา เพียงแต่อยู่ในความอุปถัมภ์ส่วนพระองค์ของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์^๓ การก่อตั้งสมาคมผู้ปู้ขึ้นนี้นับเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลไทยมีท่าทีที่เป็นมิตรต่อผู้ปู้แต่ไม่ต้องการแสดงไหวงการระหว่างประเทศเห็นว่ามีคามใกล้เคียงสนิทสนมกับผู้ปู้ซึ่งอาจเป็นที่หวาดระแวงของมหาอำนาจชาติอื่น ๆ ได้ อย่างไรก็ดีพระยาศถุศติกการบรรจง ผู้นำคณะยุวพุทธสยามไปร่วมประชุมที่ผู้ปู้ในปี ๑๙๓๔ ได้รับเลือกตั้งให้เป็นนายกของสมาคมนี้นี้เป็นคนแรก

อันที่จริงแล้ว ผู้ปู้ได้เริ่มหันมาสนใจที่จะสร้างความใกล้เคียงสนิทสนมกับไทยทางด้านการศึกษามาบ้างแล้วตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๒๕ (พ.ศ. ๒๔๗๔) ผู้ปู้ได้เชิญชวนประเทศไทย ให้ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมการศึกษาแผนใหม่แห่งภาคพื้นแปซิฟิก (Pan - Pacific New Education Conference) ณ กรุงโตเกียว ระหว่างวันที่ ๑ - ๗ สิงหาคม ๑๙๒๕ การประชุมดังกล่าวอยู่ในความอุปถัมภ์ของกระทรวงศึกษาธิการผู้ปู้ และของสมาคม วัฒนธรรมสัมพันธ์นานาชาติแห่งประเทศไทยผู้ปู้

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

^๑ แฟ้มเดียวกัน, สำเนาหนังสือจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงนายกรัฐมนตรี ๑๕ กันยายน ๒๔๗๗.

^๒ แฟ้มเดียวกัน, หนังสือจากเลขาธิการรัฐมนตรีถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๗ เรื่องการตั้งสมาคมผู้ปู้ในกรุงเทพฯ

^๓ สลร. รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๗๕/๒๔๗๔ ๑๘ ธันวาคม ๒๔๗๔.

(International Cultural Relation of Japan) ภายใต้งบหมาย เพื่อแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้และความเข้าใจอันดีระหว่างชาติที่อยู่รอบมหาสมุทรแปซิฟิก แต่หลังจากกระทรวงต่างประเทศไคทาร์อ็อกกับกระทรวงธรรมการแล้ว พิจารณาเห็นว่าเป็นการไม่เหมาะสมและไม่สะดวกหลายประการที่จะส่งผู้แทนออกไปจากประเทศไทย จึงได้สั่งการให้อัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว เข้าประชุมแทน ในฐานะผู้สังเกตการณ์^๑

นอกจากนี้ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๒๕ - ๑๙๓๗ (พ.ศ. ๒๔๗๒ - ๒๔๘๐) คณะลูกเสือญี่ปุ่นได้เดินทางมาเยี่ยมลูกเสือไทยถึง ๓ ครั้ง ต่อมาคณะลูกเสือญี่ปุ่นจำนวน ๒๗ คน ซึ่งมี นายมิชิมา มิชิฮารุ นายกสมาคมลูกเสือแห่งประเทศไทย เป็นหัวหน้าได้เดินทางมาเยือนประเทศไทยอีก ใน ค.ศ. ๑๙๓๕ (พ.ศ. ๒๔๘๒) ในระหว่างการเยือนไคทาล่าวขอบคุณสมาคมลูกเสือสยามในนามของกองลูกเสือญี่ปุ่นที่ไคสังซัง ๒ เรือคือ ชางลำพูน กับ ชางนาคาโกะซัง ไปให้เป็นของขวัญแก่กองลูกเสือญี่ปุ่น จึงได้เดินทางมาเยี่ยมเป็นการตอบแทน ในการกล่าวขอบคุณสมาคมลูกเสือสยามในครั้งนั้น ไคทาล่าวคนหนึ่งเน้นถึงแนวนโยบายของรัฐบาลญี่ปุ่นที่ต้องการกระชับมิตรภาพกับไทย โดยกล่าวว่า

"...ในสมัยปัจจุบันนี้ พวกเราชาวเอเชียสมควรที่จะตื่นตัวได้แล้ว ถ้าเรามัวแต่นอนหลับอยู่ต่อไป เราจะเจริญทัดเทียมนานาชาติเขาได้อย่างไร... ควบเหตุขณะนี้ ในการที่จะทำให้อาเซียเจริญขึ้น ไคทักองอาศัยประเทศทั้งสองนี้ซึ่งเป็นประเทศที่สำคัญที่สุดในภาคเอเชีย สยามกับญี่ปุ่นจะต้องจับมือรวมกัน ช่วยกันผดุงฐานะของชาวเอเชีย ให้ดีที่สุด

^๑ สสร. ๕ ๑/๕๕ หนังสือที่ ข. ๑๓๒/๒๖๔๕ จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงนายกรัฐมนตรี ๑๕ มิถุนายน ๒๔๗๕.

เท่าที่สามารถจะทำได้..."^๑

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นได้มีมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เช่นใน ค.ศ. ๑๙๓๖ ญี่ปุ่นได้จัดตั้งหอพักนักเรียนไทยในประเทศนั้น หอพักนี้อยู่ภายใต้ความอำนวยการของนายยาอะ ชนโนสุเกะ (Yada Chonosuke) ผู้อำนวยการสยามสมาคมแห่งประเทศไทยญี่ปุ่น และเคยเป็นหูกอยู่ในกรุงเทพฯ ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๒ - ๑๙๒๖ (พ.ศ. ๒๔๖๖ - ๒๔๖๙) บริษัทมิตซุย บุสซัน (Mitsui Bussan) ซึ่งมีผลประโยชน์ทางการค้าอย่างมากภายในประเทศไทย ได้ร่วมมือกับสยามสมาคมแห่งประเทศไทยญี่ปุ่น ให้ทุนนักเรียนไทยไปศึกษาในประเทศนั้นเป็นจำนวนมาก^๒ รัฐบาลไทยเองก็ได้ส่งข้าราชการไปร่วมประชุมและดูแลกิจการต่าง ๆ ในประเทศญี่ปุ่นมากขึ้น เช่น การประชุมจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยว การรถไฟ และงานวิศวกรรม เป็นต้น^๓

ในปีต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๓๗ (พ.ศ. ๒๔๙๐) มหาวิทยาลัยโตเกียว (Tokyo Gai Dai) ได้เปิดสอนภาษาไทยที่แผนกสอนภาษาต่างประเทศเป็นครั้งแรกและต่อมาอีก ๒ ปี คือใน ค.ศ. ๑๙๓๙ โรงเรียนสอนภาษาญี่ปุ่นได้เปิดสอนครั้งแรกที่กรุงเทพฯ ณ ที่ตั้งของสมาคมญี่ปุ่น (หรือสมาคมไทย - ญี่ปุ่น)^๔

^๑ ศรีกรุง, (ศุกรที่ ๙ เมษายน ๒๔๘๒), หน้า ๑ - ๒๓.

^๒ Flood, Japan's Relations..., op.cit., p. 105.

^๓ สลว. รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๘๔/๒๔๘๒ พุทธที่ ๒๐ มีนาคม ๒๔๘๒ และ Crosby op.cit., p. 64.

^๔ โอเคโอะ นิชิโอะกะ, เรื่องเคิม, หน้า ๒๕.

^๕ เรื่องเดียวกัน.

นอกจากจะส่งเสริมให้เยาวชนของทั้งสองประเทศได้เยี่ยมเยียนกัน โดยวิธีการต่าง ๆ แล้ว รัฐบาลของทั้งสองประเทศ ได้จัดให้มีการเยี่ยมเยียนกันระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งกันและกันด้วยใน ค.ศ. ๑๙๓๕ (พ.ศ. ๒๔๗๘) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยได้เดินทางไปเยี่ยมญี่ปุ่น ซึ่งได้รับการต้อนรับอย่างดียิ่ง นอกจากจะไปได้เยี่ยมเมืองสำคัญ ๆ ในประเทศนั้นแล้ว รัฐบาลญี่ปุ่นได้จัดให้ไปเยี่ยมเกาหลีและแมนจูว่ ซึ่งตกอยู่ใต้ความควบคุมของญี่ปุ่นด้วย ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๓๙ (พ.ศ. ๒๔๘๒) สมาชิกพรรคการเมืองญี่ปุ่น และเจ้าหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร รวม ๑๒ นาย ได้เข้ามาเยือนประเทศไทย เป็นการตอบแทนที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยเคยไปเยี่ยมญี่ปุ่นในครั้งนั้น^๒

ความสัมพันธ์ทางคานเศรษฐกิจ

ความสัมพันธ์ทางคานเศรษฐกิจและการค้ากับประเทศไทย เป็นสิ่งที่คณะทูตญี่ปุ่นที่มาประจำอยู่ในกรุงเทพฯ ให้ความสนใจเช่นกัน แม้ว่าการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางคานการ เมือง การทหารและวัฒนธรรมจะมีบทบาทสำคัญอยู่ไม่น้อยก็ตาม ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นเห็นว่าไทยมีสมรรถนะทางเศรษฐกิจอันจะเป็นประโยชน์ต่อตน ที่จะ เป็นบันไดในการที่ญี่ปุ่นจะขยายตัวลงมาทางใต้ตามความเห็นของฝ่ายญี่ปุ่น นอกจากประเทศไทยจะมีวัตถุคิอย่างเพียงพอแล้ว ยังเป็นประเทศในเอเชียที่ตกอยู่ใต้อการปกครองของชาวผิวขาว ดังนั้นประเทศไทยจึงเหมาะด้วยประการทั้งปวงไม่เคีย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ สลร. ๓๒/๕๕ สำนัการายงานของ ร.ต. เนตร์ พูนวิวัฒน์ สส. เสนอต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร ๑๕ สิงหาคม ๒๔๗๘.

^๒ แฟ้มเดียวกัน, หนังสือจากประธานสภาผู้แทนราษฎร (พระยามานวราชเสวี) ถึง นายกรัฐมนตรี ๑๑ ตุลาคม ๒๔๘๒ เรื่อง การต้อนรับสมาชิกพรรคการเมืองญี่ปุ่น

ในอันที่จะเป็นแหล่งวัตถุดิบ และเป็นตลาดการค้าของอุตสาหกรรมญี่ปุ่น ทั้งยังจะเป็นแหล่งที่ญี่ปุ่นเข้ามาลงทุนดำเนินธุรกิจได้โดยสะดวก

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ในขณะที่ประเทศตะวันตก ไม่สามารถจะฟื้นฟูฐานะทางเศรษฐกิจของตนในประเทศไทยได้ การค้าของญี่ปุ่นในประเทศไทยกลับเจริญขึ้นเรื่อย ๆ โดยไม่เป็นที่น่าสังเกต ส่วนมากญี่ปุ่นยังต้องติดต่อผ่านพ่อค้าคนกลางชาวจีน ซึ่งเป็นผู้ค้าเศรษฐกิจของประเทศไทยอยู่ อย่างไรก็ตามก็ตามญี่ปุ่นดำเนินการเดินเรืออยู่บ้าง แต่มีเพียง ๒ สาย คือ เส้นทางเดินเรือระหว่างกรุงเทพฯกับโกเบ และกรุงเทพฯโอซากา ของบริษัทเดินเรือการค้าแห่งโอซากา (Osaka Shoceen Kaisha หรือ O.S.K.) ซึ่งเปิดเส้นทางเดินเรือการค้าระหว่างกรุงเทพฯกับญี่ปุ่นขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๒๗ (พ.ศ. ๒๔๗๐)^๒ แต่สินค้าจากประเทศไทยที่ส่งไปญี่ปุ่น และสินค้าจากญี่ปุ่นมายังประเทศไทยส่วนใหญ่มักส่งผ่านเมืองท่าฮ่องกง การดำเนินการโดยต้องอาศัยพ่อค้าคนกลางชาวจีนเช่นนี้ ทำให้ญี่ปุ่นเคืองแค้นอย่างหนักจากการกีดกัน (boycott) ของชาวจีนในประเทศไทย ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๔ - ๑๙๒๕ (พ.ศ. ๒๔๗๑ - ๒๔๗๒)^๓ อันเนื่องมาจากความไม่พอใจญี่ปุ่น นับตั้งแต่ญี่ปุ่นได้แสดงความก้าวร้าวต่อจีน จนกระทั่งเกิดการปะทะกันระหว่างกองทัพก๊กมินตั๋งและกองทัพญี่ปุ่นที่ไหนาน ในเดือนพฤษภาคม ๑๙๒๕^๔

^๑ สสร. ๒๑/๖๒ (ปก ๑) สำเนาหนังสือพิมพ์คัด Chonosuke Yada, "Siam Significant in View of Japan's Southward Movement" Contemporary Opinions on Current Topics.

^๒ ชิเคะโอะ นิชิโอะกะ, เรื่องเดิม, หน้า ๕๕.

^๓ Virginia Thompson, op.cit., p. 128 - 29.

^๔ Flood, Japan's Relations...., op.cit., p. 14.

การฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางด้านการเศรษฐกิจและการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ได้เริ่มทำกันอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง ใน ค.ศ. ๑๙๓๓ (พ.ศ. ๒๔๗๖) หลังจาก ไทยงคออกเสียงประณามญี่ปุ่นกรณีแมนจูเรีย ะยะนี้มีบริษัทญี่ปุ่นจำนวนมากเข้ามา ดำเนินธุรกิจอยู่ในกรุงเทพฯ เช่น บริษัท โยโกฮามา สเปเชียล แบงก์ (Yokohama Special Bank) ตั้งอยู่ที่ถนนเจริญกรุง บริษัท มิตซูบิชิ โชจิ คอมบายน์ (Mitsubishi Shoji Combine) อยู่ตรอกชานาการชาร์เตอร์ แต่กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการค้า ที่สำคัญของญี่ปุ่นในประเทศไทย ได้แก่การค้าเงินธุรกิจของสาขาบริษัท มิตซุย บุสชาน ซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนสุริวงค์ บริษัทนี้มีประสบการณ์ในการประกอบธุรกิจในประเทศไทยมาเป็นเวลานาน ความสนใจอย่างใหม่ของบริษัทมิตซุยในประเทศไทย แสดงให้เห็นได้ จากการจัดตั้ง "ห้องสยาม" (Siam Room หรือ Shamu Shitsu) ขึ้นเป็นหน่วย พิเศษ ณ สำนักงานใหญ่ของบริษัทนั้นที่กรุงโตเกียวเมื่อ ค.ศ. ๑๙๓๕ (พ.ศ. ๒๔๗๘) หน่วยพิเศษดังกล่าวตั้งขึ้นด้วยจุดมุ่งหมาย เพื่อรวบรวมข้อมูลทางเศรษฐกิจและค้นคว้า วิจัยเรื่องเกี่ยวกับประเทศไทยโดยเฉพาะ^๑

ใน ค.ศ. ๑๙๓๔ (พ.ศ. ๒๔๗๗) ญี่ปุ่นได้ส่งผู้เชี่ยวชาญเรื่องฝ้าย มาสำรวจ การปลูกฝ้ายในประเทศไทย ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นต้องการตลาดฝ้ายดิบแห่งใหม่ แทนที่ จะต้องซื้อจากสหรัฐอเมริกา ตุรกี เปอรเซียและอินเดียของอังกฤษ ซึ่งญี่ปุ่นต้องสั่ง เข้าประเทศถึงปีละ ๕๐๐ ล้านเยน^๒ เกี่ยวกับเรื่องนี้ไทยหาได้ไว้วางใจญี่ปุ่นอย่าง เต็มที่ไม่ เกรงว่าหากสำรวจได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ชาวญี่ปุ่นอาจยกครอบครัวเข้ามา ทำมาหากินในเมืองไทยกันเป็นจำนวนมาก และเกรงว่ารัฐบาลญี่ปุ่นอาจให้ทุนอุดหนุน

^๑Ibid., p. 105 - 110.

^๒สตร. ๕๑/๑๕๕ บันทึกของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ เรื่อง คณะพวกทำฝ้ายญี่ปุ่น คิดจะเข้ามาสำรวจการปลูกฝ้ายในประเทศไทย

บุคคลเหล่านั้นให้เข้ามาแย่งการท่ามาหากินของคนไทย นายพลเรือตรี พระยาศรยุทธ-
 เสนี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ จึงได้เสนอรัฐบาลให้หาทางป้องกันกร
 แทรกแซงแบบเงียบ ๆ (Peaceful penetration) นี้ด้วย ปรากฏว่าสิ่งที่ไทย
 เกรงกลัวนั้นได้กลายเป็นความจริงขึ้นมา ดังจะเห็นได้ว่าใน ค.ศ. ๑๙๓๕
 (พ.ศ. ๒๔๕๒) พลตรีหลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้ปรารภถึงเรื่องนี้ใน
 ประชุมคณะรัฐมนตรีว่า

"...ชาวญี่ปุ่นได้พยายามถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน ทำการ
 เพาะปลูกในแถวภาคใต้ ภาคเหนือ และฝั่งแม่น้ำโขง
 จังหวัดนครพนมก็มี บางรายก็ใช้คนไทยบังหน้าเป็นผู้
 ถือกรรมสิทธิ์ แต่ตามพฤติการณ์แล้ว การอ่านนายการ
 ทั้งหลายแหล่อยู่ภายใต้บังคับของญี่ปุ่น เช่น ที่นครปฐม
 ก็มีญี่ปุ่นถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน ทำการเพาะปลูกผายใหญ่โตมาก"^๒

ญี่ปุ่นได้ส่งคณะสำรวจเศรษฐกิจ ๑๔ คน เข้ามาอีกครั้งใน ค.ศ. ๑๙๓๕
 (พ.ศ. ๒๔๕๒) โดยมี นายยูโนสุเกะ ยาสูกาวะ อธิบดีประธานกรรมการบริษัทมิซุซุ
 บุสชานเป็นหัวหน้าคณะ เพื่อสำรวจเศรษฐกิจในประเทศไทย โดยอ้างว่ามีความเห็นใจ
 ที่ประเทศไทยเสียเปรียบดุลการค้า โดยไทยส่งสินค้าไปจำหน่ายแก่ญี่ปุ่นได้น้อยกว่าที่
 ประเทศนั้นส่งมาขายให้แก่ประเทศไทย จึงส่งคณะสำรวจเศรษฐกิจเข้ามาเพื่อให้คำ
 แนะนำและหาทางร่วมมืออย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ประเทศไทยมีสินค้าส่งไปจำหน่าย

^๑ แฟ้มเดียวกัน, หนังสือที่ ๕๕๑/๕๗๕๒ จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐ-
 การ ถึงนายกรัฐมนตรี ๑๖ ตุลาคม ๒๔๗๗.

^๒ สสร. รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๒/๒๔๕๒ ชุดที่ ๓๐ มิถุนายน
 ๒๔๕๒ เรื่องชาวต่างประเทศเข้ามาจับจองและถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน

ให้ญี่ปุ่นได้มากขึ้น^๑ แต่รัฐบาลไทยทราบวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของคณะนักสำรวจ
ดังกล่าวว่าคงมีเจตนาเช่นเดียวกับคณะผู้แทนการค้าญี่ปุ่นชุดก่อน ๆ ที่ต้องการเข้า
มาดูแลทาง เพื่อนำคนญี่ปุ่นเข้ามาประกอบอาชีพหรือแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
ในประเทศไทยที่จะเป็นการช่วยสนับสนุนอุตสาหกรรมในประเทศตน^๒

อย่างไรก็ตามแม้ว่าไทยพอจะหวั่นเจตนาของญี่ปุ่น แต่ไม่ปรากฏว่าได้มีการ
กระทำอย่างใดเพื่อป้องกันผลกระทบดังกล่าว ในปีเดียวกันนั้นเองคณะทูตเศรษฐกิจ
ของญี่ปุ่น ได้จัดหาเงินทุนจำนวนหนึ่งเพื่อซื้อที่ดิน ๑๒,๐๐๐ ตารางเมตร ที่กรุงศรี
อยุธยา ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งเดิมของหมู่บ้านญี่ปุ่น^๓ เหตุผลในการซื้อที่ดินดังกล่าวไม่เป็น
ที่ทราบแน่ชัด แต่อาจเป็นไปได้ว่าญี่ปุ่นต้องการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นเพื่อรำลึกถึงบทบาท
ของญี่ปุ่นในประเทศไทยในประวัติศาสตร์ ใน ค.ศ. ๑๙๓๔ (พ.ศ. ๒๔๕๑) ญี่ปุ่นได้
จัดตั้งสำนักงานการค้าไทย - ญี่ปุ่นขึ้นเป็นแห่งแรกเริ่มดำเนินการที่กรุงเทพฯ
และในปีต่อมาได้มีการ เปิดสายการบินระหว่างโตเกียวกับกรุงเทพฯ^๔

ปรากฏว่าตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๓๔ (พ.ศ. ๒๔๕๗) เป็นต้นมา อิทธิพลทาง
เศรษฐกิจของญี่ปุ่นในประเทศไทยทวีขึ้นทุกขณะ ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศผู้ส่งออกที่สำคัญ
สำหรับตลาดการค้าในประเทศไทย สินค้าที่ประเทศนั้นส่งเข้ามาสูงถึง ๑๙.๕ %
ของจำนวนสินค้าเข้าประเทศทั้งหมด ปริมาณสินค้านี้ดังกล่าวเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ
ถึงปลาย ค.ศ. ๑๙๓๖ (พ.ศ. ๒๔๕๙) ตัวเลขเพิ่มขึ้นเป็น ๒๙.๓^๕ สินค้าที่ญี่ปุ่นส่ง

^๑ สลร. ๑๖/๔๕ บันทึกของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ เนื่องใน
โอกาสที่คณะสำรวจเศรษฐกิจญี่ปุ่นจะเข้ามาสำรวจเศรษฐกิจในประเทศสยาม ๖/๑๑/๒๔๓๘

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ อิศะโอะ นิชิโอะกะ, เรื่องเดิม, หน้า ๕๕.

^๔ เรื่องเดียวกัน.

^๕ Flood, 'Japan's Relations..., op.cit., p. 109.

เข้าประเทศไทยส่วนใหญ่ ได้แก่ ฝ้าย ยาสีฟัน เครื่องใช้สอยเครื่องครัวต่าง ๆ สมุด อุปกรณ์ไฟฟ้า ผลิตภัณฑ์โลหะ และของเล่น ส่วนสินค้าออกของไทยที่ส่งไปจำหน่ายในประเทศนั้น ได้แก่ ข้าว ไม้สัก ไม้เนื้อแข็งอื่น ๆ ตลอดจนหนังสือ ตำรา อากาศว่าได้ว่าในระยะนี้เองญี่ปุ่นได้เข้ามามีอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจและการค้าในประเทศไทยแทนที่อังกฤษอย่างแท้จริง^๒

นอกจากสถิติทางธุรกิจการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่นจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วแล้ว ไทยยังได้จ้างชาวญี่ปุ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทยเพิ่มขึ้น เช่น ใน ค.ศ. ๑๙๓๕ (พ.ศ. ๒๔๘๒) กระทรวงกลาโหมได้จ้างนายช่างชาวญี่ปุ่นเข้ามาควบคุมการก่อสร้างโรงกลั่นน้ำมันและเค้นเครื่องถึง ๑๖ คน^๓ แต่รัฐบาลก็มีเหตุผลในการจ้างครั้งนี้เพราะราชนาวีญี่ปุ่นได้มีส่วนช่วยในการก่อสร้างโรงกลั่นน้ำมันของไทย และเมื่อเกิดปัญหา น้ำมันขาดแคลนขึ้นในปีนั้น ไทยก็ยังหวังจะได้รับความช่วยเหลือจากญี่ปุ่นด้วย

เท่าที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดจะเห็นได้ว่า หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่นได้พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วมาก ดังที่พระมิตรกรรมวิภาฯ ได้บันทึกรายงานมายังกระทรวงการต่างประเทศ ว่า

"...ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับญี่ปุ่น ในเวลานี้
โคสนิเทศมนกนยังขึ้นอย่างปลาด ถ้าจะเปรียบกับครั้ง
ก่อน ๆ ... ญี่ปุ่นในเวลานี้ ในทางชั้นสูงทุกแผนกคิดจะ

^๑ สลว. ๒๑/๒๒ (ปีก ๑) Chonosuke Yada, เรื่องเดิม.

^๒ Flood, Japan's Relations..., op.cit., p. 109.

^๓ สลว. รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๓/๒๔๘๒ พุทธศักราช ๒๔๘๒ เรื่อง การจ้างชาวญี่ปุ่น ๑๖ นายประจำโรงกลั่นน้ำมัน

^๔ สลว. รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๑๔/๒๔๘๒ จันทรคติ ๑๒ มิถุนายน ๒๔๘๒ เรื่องน้ำมันเชื้อเพลิง

เอาอกเอาใจเรามาก เพราะถือว่าวิธีดำเนินการ
เมืองของญี่ปุ่น สำหรับภายนอกของอาศัยประเทศ
สยาม ญี่ปุ่นจะทำการอะไรทั้งหมด ซึ่งมีการเศรษฐกิจ
เป็นใหญ่ นั้น จะคิดดำเนินการโดยลำพังตนเองไม่ได้เป็น
อันขาด ในเวลานี้ก็มีอยู่แต่ประเทศสยามประเทศ
เดียว ซึ่งญี่ปุ่นถือว่าเป็นมิตรจริง..."*

ประเทศไทยกับระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกของญี่ปุ่น

ในขณะที่สงครามระหว่างญี่ปุ่นกับจีนดำเนินอยู่นั้น ญี่ปุ่นได้แถลงนโยบาย
ต่างประเทศของตนที่เรียกว่า "ระเบียบใหม่แห่งเอเชียตะวันออก" (New Order
in East Asia or Toa Shin Chitsujo) เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๑๙๓๘
(พ.ศ. ๒๔๘๑) อันเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระจักรพรรดิฮิโรฮิโตะว่า

"สิ่งที่ญี่ปุ่นแสวงหาอยู่ในปัจจุบันคือ ระเบียบใหม่ซึ่งจะ
ประกันเสถียรภาพของเอเชียตะวันออก และนี่คือจุด
มุ่งหมายอันสูงสุดในการแข่งขันทางด้านกำลังทหาร
ของเราในปัจจุบัน ระเบียบใหม่นี้ มีรากฐานของ
ไตรสัมพันธ์ ในการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
และการประสานระหว่างญี่ปุ่น แมนจู๋ว และจีนใน
ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและด้านอื่น ๆ
ด้วยจุดประสงค์ เพื่อรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรมระหว่าง
ประเทศ...และสร้างวัฒนธรรมอย่างใหม่ โดยคำนึง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* สสร. ๕/๑๓๘ (ปีก ๑) สำเนาหนังสือจากอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว
ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ๒๖ สิงหาคม ๒๔๓๘ เรื่อง คำสั่ง
สำหรับอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว

ถึงความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางเศรษฐกิจ ตลอด
ทั่วทั้งเอเชียตะวันออก และสู่ความก้าวหน้าของโลก^๑

เมื่อเนเชอร์แลนด์และฝรั่งเศสพ่ายแพ้สงครามแก่เยอรมัน ในเดือน
พฤษภาคม และมีถุนายน ค.ศ. ๑๙๔๐ (พ.ศ. ๒๔๘๓) ตามลำดับ และการที่ฝ่าย
นาซีสามารถยึดครองประเทศทั้งสองได้ เป็นการชี้ให้เห็นถึงการสูญสิ้นอำนาจของ
สองมหาอำนาจอาณานิคมตะวันตกในเอเชีย ดังนั้นจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ญี่ปุ่น
ขยายอำนาจของตนเข้าไปแทนที่ ดังนั้นในวันที่ ๑ สิงหาคม ๑๙๔๐ รัฐบาลของ
เจ้าชายโคโนโเอ (Prince Konoye) จึงได้ประกาศแถลงนโยบาย "ระเบียบใหม่
ในมหาเอเชียบูรพา" **"New Order in Greater East Asia"** หรือ **"Dai Toa
Shin Chitsujo"**^๒ เป็นการขยายขอบเขตของนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นเพิ่ม
จากนโยบายที่แถลงไปเมื่อ ๒ ปีก่อน

ตามความคิดเห็นของญี่ปุ่น ระเบียบใหม่นี้ตั้งอยู่บนสมมุติฐานที่ว่า สถานการณ์
ของโลกในเวลานั้น (สงครามโลกในยุโรป) โลกจะแบ่งออกเป็น ๔ ภาค (blocs)
จะมีภาคหนึ่งซึ่งรวมยุโรปและแอฟริกา โดยมีมหาอำนาจบางรัฐในยุโรป (เยอรมัน)
เป็นศูนย์กลาง ภาคที่สอง รวมทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ โดยมีสหรัฐอเมริกา
เป็นศูนย์กลาง ภาคที่สาม มีโซเวียตรัสเซียแถบเหนือเป็นศูนย์กลาง และภาคที่สี่
คือภาคเอเชียตะวันออก ซึ่งรวมทั้งญี่ปุ่น แมนจูว์ จีนและทะเลใต้^๓

^๑ H.G.W. Woodhead (eat.) "Sino-Japanese Hostilities, Japanese Documents," The China Year Book 1939, (Nendeln, Liechtenstein : Kraus-Thomson, 1969). p. 427.

^๒ Kenneth Colegrove "New Order in East Asia" The Far Eastern Quarterly, Vol., I. no. 1, 1941. p. 5.

^๓ สลร. ๕/๑๓๘ (ปี ๓) คำแปล "World's Situations and object of Disposal of Incident" by Japan Information Bureau of War Office จากหนังสือ Translation official Gazette Weekly, Issued July 3, 1940.

การรวมดินแดนในเอเชียตะวันออกเหล่านี้เป็นเขตเดียวกัน โดยถือว่ามี
ความเป็นอยู่อย่างเดียวกันนั้น ญี่ปุ่นเห็นว่ายอมเป็นไปโดยธรรมชาติ เพราะประเทศ
ต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกและดินแดนในแถบทะเลใต้นั้น โดยทางภูมิศาสตร์
ทางประวัติศาสตร์ ทางเชื้อชาติและเศรษฐกิจย่อมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันโดย
ใกล้ชิด ประเทศเหล่านั้นจึงควรจะร่วมมือ และให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดย
มีญี่ปุ่น แมนจูเรียและจีนเป็นแกนกลางของเขตที่ญี่ปุ่นตั้งขึ้นใหม่นี้ และเรียกเขตนี้ว่า
"เขตเสถียรภาพของเอเชียตะวันออก" (The Stability Sphere of East Asia)^๑

สำหรับคำว่า "ทะเลใต้" ญี่ปุ่นหมายถึง หมู่เกาะมาร์แชลล์ และแคโรไลน์
าลา ในอาณัติของญี่ปุ่น ซึ่งญี่ปุ่นเรียกว่า "ทะเลใต้เขตนอก" (Outer South Seas)
และหมู่เกาะอินเดียนตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ บริติชบอร์เนียว และบริติชมลายู
เรียกว่า "ทะเลใต้เขตใน" (Inner South Seas)^๒ อย่างไรก็ตามญี่ปุ่นได้ตี
ความคำ "ทะเลใต้" นี้ รวมถึงอินโดจีนของฝรั่งเศส พม่า ไทย บริติชอินเดียน
และฟิลิปปินส์ด้วย ดังนั้น ตามความเห็นของญี่ปุ่นในเวลานั้น ไทยก็ยอมถูกจัดเข้าใน
ชาย "ระเบียบใหม่ในมหาเอเชียบูรพา" ด้วย

พระยาตรีเสนา อัครราชทูตไทยประจำโตเกียวคนต่อมา ได้รายงานมายัง
กระทรวงการต่างประเทศถึงความพยายามของญี่ปุ่น ที่จะชักชวนให้ไทยเข้าร่วมอยู่
"ระเบียบใหม่" นี้ นายโยชิอุเกะ มัตสึโอกะ ผู้ซึ่งเคยเป็นตัวแทนญี่ปุ่นในที่ประชุม

^๑ แฟ้มเดียวกัน, หนังสือจากอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว ถึงรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการต่างประเทศ ๑๓ กรกฎาคม ๒๔๘๓ เรื่อง นโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น
และ William A. Langer and Gleason S. Everett. The Undeclared
War 1940 - 1941 (N.Y. : Harper and Brothers, 1953) p. 25.

^๒ สลร. ๕/๑๓๕ (ปีก ๓) หนังสือจากอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว เรื่องเดิม.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

สันนิบาตชาติ เมื่อ ค.ศ. ๑๙๓๓ (พ.ศ. ๒๓๗๖) และบัดนี้ ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น ได้ขอร้องให้ไทยร่วมมือกับญี่ปุ่น ว่าเพื่อผูกสัมพันธ์ภาพและสันติสุขของเอเชียตะวันออก และท่านผู้นั้นยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า รู้สึกชอบใจไทยอยู่เสมอ ในการที่ไทยยกออกเสียงลงมติ ในเรื่องฐานะของแมนจูว์ ในที่ประชุมสันนิบาตชาติ^๑

ระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกของญี่ปุ่น มีท่าทีว่าจะกระทำสำเร็จ เมื่อญี่ปุ่นได้รวมลงนามในสนธิสัญญาความเป็นพันธมิตรกับ เยอรมัน และอิตาลี (Rome-Berlin - Tokyo Axis) เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๑๙๔๐ (พ.ศ. ๒๔๘๓) ซึ่งนอกจากจะตกลงที่จะให้ความช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน ในทางการเมือง เศรษฐกิจและการทหารแล้ว สนธิสัญญาดังกล่าวยังมีข้อความเน้นถึงการ "จัดตั้งระเบียบใหม่" ในเอเชียและยุโรปว่า เยอรมันนี้และอิตาลียอมรับนับถือญี่ปุ่นเป็นผู้นำในการจัดตั้งระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกในขณะที่ญี่ปุ่นยอมรับนับถือเยอรมันและอิตาลี เป็นผู้นำในการตั้งระเบียบใหม่ในยุโรป^๒ ความตกลงนี้เท่ากับเป็นการแบ่งอำนาจทางเอเชียให้แก่ญี่ปุ่นแต่ฝ่ายเดียว ซึ่งญี่ปุ่นได้มีนโยบายที่จะดำเนินการตามเป้าหมายของคนอยู่แล้ว

เมื่อญี่ปุ่นร่วมลงนามเป็นพันธมิตรกับฝ่ายอักษะ ในขณะที่ประเทศไทยเองก็มีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับญี่ปุ่น ดังนั้น ฐานะของไทยจึงเป็นที่พึงเล็ง และเป็นที่น่าสนใจของมหาอำนาจตะวันตก โดยเฉพาะมหาอำนาจที่มีอาณานิคมติดต่อกับเขตแดนไทยเป็นอย่างมาก เช่น อังกฤษและฝรั่งเศส โดยเฉพาะฝรั่งเศส เริ่มวิตกกังวลถึงอันตรายที่จะมาถึงอาณานิคมของตนในภาคตะวันออก ขณะที่ตัวเองกำลังอ่อนแออยู่ทางยุโรป

^๑ สลร. ๕/๑๓๘ (ปีก ๘) หนังสือจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึงนายกรัฐมนตรี ๕ สิงหาคม ๒๔๘๓ เรื่อง การสนทนาระหว่างอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว กับ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น

^๒ แฟ้มเดียวกัน, สำเนาคำแปลโทรเลขจากอูบุทูต ณ กรุงโตเกียว ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รับเมื่อ ๒๔ และ ๒๕ กันยายน ๒๔๘๓